

ROMÂNII ȘI SAȘII DIN MEDIAȘ PÂNĂ ÎN ANII REVOLUȚIONARI 1848-1849. ÎNTRE REVIGORAREA CONȘTIINȚEI DE SINE ȘI COMUNIUNEA DE VECINĂTATE*

Hansotto Drotloff**

Abstract. *From the point of view of the local historian captivated by archive records, the study reflects aspects regarding economic collaboration and neighbourhood relations between Romanians and Transylvanian Saxons living in the town Mediaș and in the villages of the so-called Saxon Two Seats (Zwei Stühle). After a short history of the area, from the Saxon colonization to the Middle Ages, the article presents and analyses several documents, that are significant for the investigated issue: 1. the contract (1688) between the Council (Magistrat) of the town Mediaș and a deputation of 8 Romanians from the village Benești (Bägendorf), in the overpopulated seat Nocrich, asking for permission to move in the free homesteads of the seat Mediaș; 2. a few poor Saxons' petition (1699), to get allowance from the same town council in order to move to Velț (Wölz), in the empty houses abandoned by Romanian runaways; 3. a document (1786) regarding a loan of 27 guldens, approved by the Mediaș Magistrat to 9 supplicants from Velț, among which 6 Romanians and 3 Saxons; 4. „the oldest monument of Romanian language known” in Mediaș (30 April 1705), a funny story in Romanian, inserted in the German chronicle of the town, that recounted however dramatical moments during the Kurutz siege of Mediaș; 5. an impressive episode (1726) happened during the epidemic of plague, related in Simonis Leichendräger's "consignatio" (report of Simon the Cadaver Bearer); and finally, 6. the Romanian elegy (1780) of the Evangelical priest Samuel Knall of Rusciori (Reußdörfchen), entitled Saele ale Pokurarilor en Ardialu Lunge Szicriu Maitsi Therezii (The Griefs of the Shepherds in Transylvania, Near the Coffin of Mother [Maria] Theresia). The appendix comprises some of the above-mentioned German originals and their Romanian translations.*

Keywords: Mediaș, Romanians, Saxons, self-consciousness, neighbourhood communion

Cu următoarele cuvinte își inaugurează autorul Mircea-Gheorghe Abrudan studiul său recent apărut, dedicat relațiilor confesionale dintre românii ortodocși și sașii luterani din Transilvania în vremea stăpânirii habsburgice¹: „Transilvania este o regiune binecuvântată de Dumnezeu, unde au conviețuit de-a lungul secolelor mai multe popoare, iar din epoca Reformei (sec. XVI), mai multe confesiuni creștine. [...] Coexistența tolerantă a acestor națiuni diferite și confesiuni diverse a fost adesea apreciată de anumiți istorici, nunațată sau contestată de alții în funcție de realitatea, originea etnică ori confesională și interpretarea fiecăruia”². Într-adevăr, literatura existentă pe tema relațiilor

* Studiul de față în limba germană a apărut în: Hansotto Drotloff, *Die Rumänen und die Sachsen aus Mediasch bis 1848-1849 zwischen erstarkendem Selbstbewusstsein und nachbarschaftlichem Miteinander*, „Anuarul Institutului de Istorie «George Barițiu» din Cluj-Napoca”. Series Historica, tom LVII, 2018, p. 23-46. Traducerea studiului în limba română îi aparține Elei Cosma.

** Dr., președintele Heimatgemeinschaft Mediasch din Alzenau (Germania); hod_1953@yahoo.de.

¹ Mircea-Gheorghe Abrudan, *Relațiile confesionale dintre românii ortodocși și sașii luterani în Transilvania, în vremea stăpânirii habsburgice (1688-1918)* [în continuare: *Relațiile ...*], în „Anuarul Bistriței”, anul II (2017), fascicula 2 (6), p. 73-122.

² *Ibidem*, p. 73.

„Anuarul Institutului de Istorie «G. Barițiu». Series Historica”, Supliment LIX, 2020, *Actele conferințelor Institutului de Istorie „George Barițiu” din 2018 și 2019*, p. 21-44.

interetnice este foarte bogată³ și a dus la apariția „unor istorii paralele în funcție de originea etnică a autorilor. Aceste perspective etnice multiple au fost depășite abia în ultimul deceniu când s-a publicat o lucrare colectivă în trei volume care reunește contribuțiile unor istorici români, maghiari, sași, șvabi și evrei ...”⁴.

Pe acest tărâm, studiul de față nu își propune o abordare „în linii mari”, respectiv o abordare a aspectelor politice ale relațiilor interetnice. Mai degrabă, intenția autorului, care s-a inițiat *in historicis* de curând, alăturându-se celor ce promovează istoria locală, este de a face lumină, pornind de la exemplul oferit de orașul Mediaș și de satele aparținând celor Două Scaune, în câteva aspecte ale colaborării economice și ale relațiilor de bună vecinătate dintre români și sași. Demersul nostru se bazează pe documente inedite sau puțin cunoscute până acum, extrase din arhivele fostului oraș liber regesc Mediaș⁵.

Conform opiniilor unanim acceptate astăzi, zona dimprejurul Mediașului actual a fost colonizată de sași în mod cert după colonizarea așa-numitei *Provincia Cibiniensis*, unde începând de la jumătatea secolului al XII-lea s-au așezat coloniști din vestul Europei. Dimpotrivă, colonizarea sașilor la Mediaș și în circumscripția administrativă numită mai târziu „Două Scaune” este atestată cu siguranță de-abia în a doua jumătate a secolului al XIII-lea⁶. Istoricul Hans-Gerhard Pauer notează în monografia sa dedicată localității Șeica Mică: „Sosind la Târnavă Mare, cu siguranță sașii nu au aflat nicio *terra deserta* (pustie), așa cum se arată în unele documente de epocă. În ținutul foarte slab populat pe vremea aceea, ei au conlocuit timp îndelungat în anumite

³ Menționăm aici numai câteva dintre lucrările reprezentative: Adolf Armbruster, *Dacoromano-Saxonica, Cronicari români despre sași. Români în cronică săsească*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1980; Thomas Nägler, *Die Rumänen und die Siebenbürger Sachsen vom 12. Jahrhundert bis 1848* [Români și sași transilvăni din secolul al XII-lea până la 1848], Sibiu, Hora și Arbeitskreis für Siebenbürgische Landeskunde, 1999; Mircea-Gheorghe Abrudan, *Ortodoxie și Luteranism în Transilvania între Revoluția pașoptistă și Marea Unire* [în continuare: *Ortodoxie ...*], Sibiu – Cluj-Napoca, Editura Andreiană și Presa Universitară Clujeană, 2016.

⁴ Mircea-Gheorghe Abrudan, *Relațiile ...*, p. 73, nota 1. Referința se face la Ioan-Aurel Pop, Thomas Nägler, Magyari András (coord.), *Istoria Transilvaniei*, vol. I-III, Cluj-Napoca, Centrul de Studii Transilvane, 2003-2008.

⁵ La desființarea breslelor din Mediaș, acestea și-au predat documentele, cărțile de breaslă (*Zunftbücher*) și varii acte bibliotecii gimnaziale, care păstra și alte prețioase mărturii ale trecutului. Într-o acțiune desfășurată în timpul predării gimnaziului către autoritățile de stat în 1948, când urmau a fi înlăturate din bibliotecă toate urmele național-socialismului, s-a ajuns și la excese privind colecția de manuscrise. Totuși, odată cu scotocirea și amestecarea fondurilor, o mare parte a acestora a putut fi salvată și dată în păstrare arhivei oficiului parohial evanghelic. (Despre acestea, vezi Gustav Servatius, *Es geschah vor 50 Jahren im Stephan Ludwig Roth-Gymnasium* [Se întâmpla acum 50 de ani în Gimnaziul Stephan Ludwig Roth], *Mediascher Zeitung*, Kufstein, 1998, p. 10.) Ulterior o parte din documente au ajuns la Arhivele Statului de la Sibiu. Din motivele de mai sus este dificilă studierea arhivaliilor din Mediaș, ele fiind digitizate parțial de către Comunitatea din Mediaș (Heimatgemeinschaft Mediasch) de la Alzenau, Germania. Din fondurile menționate la urmă își trage seva lucrarea de față.

⁶ Hans Gerhard Pauer, *Zur Entstehungsgeschichte der zwei Stühle Mediasch und Schelk* [Despre istoria întemeierii celor Două Scaune Mediaș și Șeica], *Zeitschrift für Siebenbürgische Landeskunde*, Köln Viena, Böhlau Verlag, nr. 1, 1985, p. 64.

localități (Mediaș, Copșa Mică, Copșa Mare) împreună cu secuii care trăiau acolo, căci aceștia au pornit mai departe spre est de-abia în secolul al XIII-lea⁷. În completarea celor de mai sus, Thomas Năgler adăuga observația: „Teza conform căreia sașii s-au așezat în secolele XII-XIII în enclavele locuite de români este o iluzie. *Andreanum*-ul din 1224, acordat sașilor din zona cuprinsă între Orăștie și Drăușeni, prevedea ca aceștia să folosească «pădurea românilor și pecenegilor» (*silvam Blacorum et Bissenorum*, completarea autorului) împreună cu cei din urmă, iar Țara Bârsei, conferită ordinului cavalerilor teutoni, își avea hotarul la «Țara românilor» (*terra Blacorum*). Înălții demnitari au perceput colonizarea diferitelor populații în funcție de propriile interese, însă în privilegiile obținute de sași în secolele XII și XIII nu se vorbea defel despre așezări mixte, așa încât la început – de voie, de nevoie – fiecare etnie s-a așezat separat. Prin respectarea drepturilor ancestrale / angestammten Rechte ale variilor etnii și în acord cu interesele puterii centrale au existat diferite «constituții medievale», dar nu poate fi vorba despre nicio «conlocuire frățească», așa cum căuta s-o «demonstreze» istoriografia unificatoare marxistă⁸. Este în afara oricărei îndoieli că și în zona Mediașului au trăit laolaltă de la început atât sași, cât și români. Odată cu populația săsească a crescut, cum vom arăta în continuare, și numărul românilor. Dealtfel, spre deosebire de reprezentanții mai vechii istoriografii săsești, Pauer opinează „că, în satele colonizate îndeosebi de sași, românii nu s-au așezat numai datorită ocupației lor de păstori. Un motiv important l-au constituit raporturile juridice existente pe Pământul Crăiesc colonizat de sași. Aici iobăgia nu exista, iar colonizarea moșierilor nemeși era interzisă⁹”.

În anul 1498 regele Mathias Corvinus poruncește să fie alungați din localitate „câțiva valahi, servieni (sârbi) și oameni de altă nație, care se ațineau în Mediaș¹⁰”, fiindcă refuzau să ajute la construirea zidului de apărare. Conform lui Pauer, aceasta e singura referință legată de prezența românilor în Două Scaune în secolul al XV-lea, documentul demonstrând că, la momentul respectiv, alături de sași și români în acel spațiu locuiau și reprezentanții altor popoare, iar accesul celor de altă naționalitate în orașele transilvănene săsești era încă permis. Prima numărare a gospodăriilor din Două Scaune din anul 1516 consemnează în Mediaș 223 de capi de familie (sași), 15 văduve și un morar, precum și 21 de valahi (*inquilinos*)¹¹. Din cifrele de mai sus rezultă că Mediașul avea aproximativ 1.300 de locuitori, din care cei peste 100 de români reprezentau 8% din populație. Până la

⁷ Hans Gerhard Pauer, *Die Entwicklung der Bevölkerung in den Zwei Stühlen Mediasch und Schelk* [Evoluția populației în cele Două Scaune Mediaș și Șeica], manuscris inedit, 2018, p. 3.

⁸ Thomas Năgler, *Transilvania între 900 și 1300*, în: Ioan-Aurel Pop, *Istoria Transilvaniei* (vezi nota 4), p. 221.

⁹ *Ibidem*.

¹⁰ Citat după: Andreas Gräser, *Umriss zur Geschichte der Stadt Mediasch* [Contururi ale istoriei orașului Mediaș], Sibiu, 1862, p. 19.

¹¹ G[eorg] D[aniel] Teutsch, *Über die ältesten Schulanfänge und damit gleichzeitige Bildungszustände in Hermannstadt* [Despre cele mai vechi începuturi școlare și situația învățământului de atunci de la Sibiu], *Archiv des Vereins für Siebenbürgische Landeskunde*, vol. 10, caiet 2, Sibiu, 1872, p. 230.

finele secolului al XVIII-lea rămân sporadice informațiile referitoare la numărul locuitorilor și la ponderea conlocuitorilor români. Numărul ultimilor menționați a crescut continuu, în orice caz¹². Pentru sași, românii erau vecinii și, concomitent, forța de muncă pe care o angajau în agricultură. Chiar dacă în cadrul ordinii politice nu dețineau drepturi, așa cum le era rezervat sașilor, ei au jucat un rol economic. Românii și sașii au construit cu certitudine relații complexe, despre care însă nu cunoaștem prea multe, mai cu seamă în domeniul relațiilor interumane. Și Magistratul orașului, căruia îi revenea începând din 1552 și administrația celor Două Scaune¹³, avea datoria de a se ocupa de afacerile conlocuitorilor români.

În continuare vom încerca să înfățișăm pe baza documentelor detalii referitoare tocmai la relațiile amintite.

Cel mai vechi document scris german, pe care-l prezentăm mai jos, a fost elaborat în anul 1688¹⁴. Este vorba despre un contract încheiat, pe de o parte, de Magistratul orașului Mediaș, care figurează aici ca organ administrativ superior al celor Două Scaune, reprezentat de primarul (*Bürgermeister*) Samuel Conrad von Heydendorff, judele regesc (*Königsrichter*) Matthias Tinnes și judele scăunal (*Stuhlrichter*) Johannes Weinhold, și, pe de altă parte, de un grup de români din Benești, scaunul Nocrich. Ultimii, o delegație compusă din opt bărbați, se adresau cu rugămintea de a li se îngădui să se așeze în scaunul Mediaș, întemeindu-și cererea pe suprapopularea din satul lor natal și pe lipsa locurilor de curte libere rezultată din aceasta. Documentul îi nominalizează pe cei opt români („*Walachen*”), numele lor fiind scrise într-o notație fonetică mixtă germană și maghiară: „Raduly Bornete, Sztancsuly și Juon Munitan, Dan Dobra, Thoma Ruß, Thodor Dobra, Sztan Faluba și Petru Varga”¹⁵. Ei însși se autodesemnează ca aparținând unor neamuri străvechi și ca fiind oameni liberi, care din vremuri imemorabile au trăit pe Pământul Crăiesc: „pretinzând că ei sunt de viță străveche și după numele lor sunt adevărați pământeni regești (*rechte Königs-Erder*) și oameni liberi, și de nimeni n-au fost legați de glie”¹⁶. Forul scăunal hotărăște să-i colonizeze pe solicitanți în Ighiș, un sâțuc situat în proxima vecinătate a Mediașului, care la vremea aceea era aparent înglodat în datorii și probabil parțial depopulat. Contractul le atribuie românilor proaspăt așezați aici o serie de

¹² Primele cifre sigure datează din 1796, când Mediașul avea 4.256 locuitori, dintre care 2.473 (58%) sași, 1.515 români (36%), 82 unguri și 195 alții. Vezi Hansotto Drotloff, Günther Schuster (coord.), *Mediasch. Ein historischer Streifzug durch die siebenbürgisch-sächsische Stadt an der Kokel* [Mediaș. O incursiune istorică prin orașul transilvano-săsesc de pe Târnava], Sibiu-Bonn, Schiller Verlag, 2009, p. 315. În mai puțin de 300 de ani ponderea românilor în populația orășenească a crescut de peste patru ori.

¹³ Helmuth Julius Knall, *Medwischer Chronik* [Cronica medieșană], în: Hansotto Drotloff, Günther Schuster (coord.), *op.cit.*, p. 309.

¹⁴ Arhivele Naționale ale Județului Sibiu din Sibiu, Fond Protopopiatul Evanghelic CA Mediaș, Inventar 146 [în continuare: S.J.A.N., Sibiu, Protopopiat Mediaș], nr. 150, fila 534. Au fost publicate în premieră în: Hansotto Drotloff, Liviu Cîmpeanu, *Un exemplu de multiculturalitate transilvăneană: Cazul românilor așezați în comunitatea săsească Ighiș, în 1688* [în continuare: *Multiculturalitate ...*], în: Helmuth Knall, Vasile Mărculeț, *Mediaș 750*, vol. II, Mediaș, Editura Crisserv, 2016, p. 71-81.

¹⁵ S.J.A.N., Sibiu, Sibiu, Protopopiat Mediaș, nr. 150, fila 534.

¹⁶ *Ibidem*.

drepturi și îndatoriri, ce corespund în largă măsură acelor revenind populației săsești. Noii colonizați români primesc locuri de curte și suprafețe arabile, având obligația de a plăti impozite și de a efectua serviciul militar. Bătrânii și bolnavii sunt scutiți de serviciul militar, nu și de impozite. Li se permite să aibă un preot al lor și să țină slujba religioasă; preotul va fi scutit de dări și de serviciul militar. Suprafețele arabile și pașiștile libere se vor împărți prin tragere la sorți între sași și români. Aceștia obțin îngăduința să ocupe viile „pustii”, adică neocupate la momentul acela, dar în niciun caz nu au voie să dispună asupra respectivelor suprafețe. La stabilirea anuală a impozitelor, sașii trebuie să cheme și doi reprezentanți ai românilor.

Într-un total de zece paragrafe, contractul reglementează multe amănunte ale conlocuirii pe viitor dintre noii locatari români și locuitorii sași ai localității. Din cele de mai sus rezultă că românii liberi din acest sat al Pământului Crăiesc se bucură de un tratament egal în esență celui acordat sașilor, în ce privește aspectele economice. Un pasaj deosebit de interesant, din punctul nostru de vedere, impune regula ca, în cazul conflictelor armate, nici oamenii, dar nici animalele și căruțele să nu poată fi rechiziționate cu forța ori prin tragere la sorți, ci toate acestea să fie procurate, respectiv puse la dispoziție de întreg satul împreună, adică cu participarea comună a sașilor și românilor.

Deoarece grație numeroaselor sale detalii de reglementare documentul e deosebit de relevant pentru relațiile economice dintre sași și români pe Pământul Crăiesc spre finalul secolului al XVII-lea, în anexa 1 redăm și traducerea sa integrală în limba română.

Puțini ani mai târziu Magistratul din Mediaș se ocupa cu o solicitare a sașilor din comuna Velț. În acest sătuc, așezat la nu mulți kilometri depărtare de oraș în partea sa de nord, se pare că stăteau goale câteva case, odinioară locuite de români, ai căror proprietari fugiseră, după cum reiese dintr-un document din anul 1699¹⁷. În fața lui „SAMUEL CONRAD von Heydendorff, adevărat consilier secret în Transilvania al maiestății sale romano-crăiești și primar, a lui PETRUS HERRMANN și JOHANNES AUNER, juzii regesc și scăunal, a întregului Sfat al orașului liber regesc Mediaș”¹⁸ s-au prezentat „mai mulți oameni săraci ai națiunii săsești”¹⁹ cu rugămintea „să li se predea casele, pământurile arabile și dealurile cu vii părăsite de locuitorii valahi de până acum din Velț, care au fugit, [...] ca să rezideze ei înșiși acolo, și să-și poată susține viața lor nevoiașă”²⁰. Nutrind dorința de a nu lăsa nefolosite casele părăsite, Magistratul a acceptat, dar le-a cerut noilor locuitori „să îmbunătățească, sau cel puțin să păstreze în starea în care li s-au dat în grijă” casa și curtea²¹. Apoi sunt înșirate o sumedenie de obligații, aplicabile desigur tuturor locuitorilor satului, care ne permit să aruncăm o privire asupra modului cum era organizată conlocuirea în Velț. Aceste reguli stricte, valabile în egală măsură pentru sași și pentru români, sunt descrise astfel în paragrafele 13 și 14 ale documentului:

¹⁷ S.J.A.N., Sibiu Protopopiat Mediaș, nr. 150, fila 537.

¹⁸ *Ibidem.*

¹⁹ *Ibidem.*

²⁰ *Ibidem.*

²¹ *Ibidem.*

„13. Pentru că sașii și valahii locuiesc până acum în sat, să trăiască pașnic împreună; în caz contrar, dacă unul sau altul va începe zăzania, fie el sas ori valah, vinovatul să depună 1 florin, care să fie folosit pentru uzul obștesc. [...] 14. Fiecare e dator să țină pacea cu vecinul său și să vadă bine de ea, ca să nu apară nicio pagubă”²². În ultimul paragraf al documentului, li se pune în vedere locuitorilor, sub amenințarea că vor fi amendați bănește, să țină curat pârâul ce străbate satul, ca să nu se strice pajiștile. Magistratul mai adaugă la protocol faptul că așteaptă, din partea reprezentanților ambelor etnii, să trăiască în armonie unii cu ceilalți și să fie egal pedepsiți egal la încălcarea legii.

Că românii locuitori în sat nu aveau doar aceleași îndatoriri ca și sașii, ci în caz de nevoie, la fel ca cei din urmă, puteau conta și ei pe sprijinul comunității, se atestă într-un document din anul 1786, ce se referă de asemenea la satul Velț.²³ Este vorba despre instrucțiunea Magistratului, semnată de viconotarul medieșan Andreas Weidner²⁴, de a se acorda un împrumut de 27 de guldeni ungurești din „*Decimatur Fundus de aici*”²⁵ câtorva locuitori ai satului, care „suferă de lipsa bucatelor și a alimentelor necesare”²⁶. Suplicanții sunt „Vasselie Morar, Szimjuon Nyitka, Pavel Vlaik, Juon Marsinan, Stephan Budatska, Juon Plescha, Simon Krauss jun., Martin Krauss jun., și Tobias Roth”, adică șase români: Vasile Morar, Simion Nitca, Pavel Vlaic, Ion Mărginean, Ștefan Budașcă, Ion Pleșa, și trei sași: Simon Krauss cel tânăr, Martin Krauss cel tânăr, Tobias Roth. Împrumutul se acordă fără condiții sau garanții, cerându-li-se numai solicitanților să-l ramburseze în cursul aceluiași an.

Arhivele păstrează puține acte din Mediaș și din Două Scaune, care depun mărturie asupra relațiilor dintre români și sași. Cu toate acestea, nu e nevoie să ne bazăm doar pe dovezile deținute, pentru a ști că aparținătorii ambelor etnii trebuiau să comunice între ei și au și făcut-o. Trebuie să pornim de la faptul că românii cunoșteau dialectul săsesc cel puțin atâta, cât să se facă înțeleși, chiar dacă, în acest sens, autorul nu cunoaște probe doveditoare din timpuri îndepărtate provenind din Mediaș și împrejurimi²⁷. Pe de altă parte, și sașii stăpâneau limba română.²⁸

²² *Ibidem*.

²³ S.J.A.N., Sibiu, Protopopiat Mediaș, nr. 153, fila 673.

²⁴ Indicele funcționarilor din Mediaș, în S.J.A.N., sibiu, Fondul Brukenthal, Fg. 1-51, nr. 12.

²⁵ *Ibidem*.

²⁶ S.J.A.N., Sibiu, Protopopiat Mediaș, nr. 153, fila 673.

²⁷ Un exemplu deosebit de interesant este cel al romilor din Uila, județul Mureș, care lucrează de generații în gospodăriile sașilor, cu timpul învățând dialectul și în cele din urmă preluând chiar religia acestora. Vezi în acest sens: Christoph Mayr, *Heimat und Identität bei Siebenbürger Sachsen: Das Verhältnis der Siebenbürger Sachsen und Roma in Weillau* [Loc natal și identitate la sașii transilvani: Raportul sașilor transilvani cu romii din Uila], lucrare de studii în specialitatea etnologie / cultură populară la Universitatea Albert-Ludwig din Freiburg (Breisgau), 2007.

²⁸ În timpul călătoriei sale de-a lungul Târnavei Mari (1-2 iunie 1773), împăratul Iosif, care învăța românește și vorbea puțin, l-a întrebat pe Michael Conrad von Heydendorff cel Bătrân, care vorbea fluent românește:

„Împăratul: Știți bine valahă ? Eu [Michael Conrad von Heydendorff cel Bătrân]: Această limbă o știu toți sașii acestui scaun, așa cum știu limba lor maternă. Și chiar trebuie s-o știm, fiindcă avem zilnic de-a face cu valahii, iar ei nu învață limba noastră, deci trebuie noi s-o învățăm pe a lor”. Ela Cosma, *Împăratul călător*

Cel mai vechi monument de limbă română cunoscut autorului se găsește într-un document din anul 1705, de curând publicat²⁹. Era pe vremea războaielor curuțe, a războaielor lui Francisc Rákóczy al II-lea, când hoarde sălbatice străbăteau țara în lung și-n lat, pârjolind și ucigând³⁰. În primăvara lui 1705 trupele lui Simon Forgach au atacat Mediașul. Conform daelor de epocă, generalul care-și stabilise cartierul general în casa parohială din comuna învecinată Proștea Mare (azi Târnava) a ridicat în scaunul Mediaș 25.000 de soldați. Timp de nouă săptămâni, din 7 aprilie până în 16 iunie, orașul, ce mai număra abia puțin peste 2.500-3.000 de locuitori³¹ și nu mai dispunea decât asupra unei mici garnizoane de trupe imperiale numărând 700 de oameni, a depus o rezistență acerbă și încununată de succes. În pofida supremației lor numerice covârșitoare, curuții – care din trei poziții de artilerie au împroușcat orașul în foc continuu cu ghiulele de tun și dispozitive incendiare, declanșând în mod repetat atacuri înarmate de-a lungul zidurilor – nu au reușit să cucerească Mediașul. Orașul s-a predat în cele din urmă datorită lipsei de muniție și alimente, fiind obligat să plătească învingătorilor o însemnată taxă de cruțare („scutire de incendiu”, *Brandschatzung*) de 8.000 de florini. Cunoaștem cu destulă exactitate evenimentele petrecute în orașul asediat, întrucât ele au fost consemnate nu de unul, ci de doi cronicari anonimi. Copii ale acestor consemnări s-au păstrat în diferite arhive, iar una din cronicile a fost recent publicată³². Descrierea asediului din 1705 reprezintă cu mult mai mult decât un jurnal militar, fiindcă ea conține detalii pitorești atât despre oraș și împrejurimile sale, cât și despre viața medieșenilor la începutul secolului al XVIII-lea. Cronicarul – poate un membru al administrației orașenești, de pildă notarul sau secretarul – a notat nu numai luptele desfășurate pe ziduri, ținând socoteala precisă a soiului și numărului împușcăturilor care cădeau zilnic asupra orașului, ci și distrugerile și pagubele provocate de acestea. Astfel, în ciuda tragismului evenimentelor, el a reținut o sumedenie de amănunte grotești și uneori comice. Una dintre scenele demne de amintit este descrisă în original în felul următor:

și ardelenii în memoriile lui Michael Conrad von Heydendorff cel Bătrân [în continuare: *Împăratul...*], Cluj-Napoca – Gatinéau, Argonaut Publishing – Symphologic Publishing, 2015, p. 161.

²⁹ *Eine kurze Beschreibung der, von denen Kuruzen A[nno] 1705 geschehenen Medwischer Belagerung undt entdlicher Übergabe* [O scurtă descriere a asedierii Mediașului de către curuți, petrecută în anul 1705, și în fine a predării sale]. Arhiva Bisericii Negre din Brașov, IV.1, T.f.4/79, p. 555-561. A fost publicată în premieră de Hansotto Drotloff, Liviu Cîmpeanu, *Kuruzen gegen Kaiserliche: Die Schlacht um Mediasch. Die Belagerung der Stadt im Jahre 1705, beschrieben von einem anonymen Zeitgenossen. Curuți vs. imperiali: bătălia pentru Mediaș. Asediul orașului din 1705, descris de un contemporan anonim* [în continuare: *Kuruzen ...*], în: Helmuth Knall, Vasile Mărculeț, *Mediaș 750*, vol. I, Mediaș, Editura Crisserv, 2015, p. 47-93.

³⁰ Vezi, de pildă, Franz Theuer, *Brennendes Land. Kuruzenkriege* [Țara în flăcări. Războaiele curuțe], Viena, Köln, Graz, Hermann Böhlhaus Nachfolger, 1984, p. 195sq.

³¹ În anul 1698 Mediașul avea 499 capi de familie, așadar în oraș trăiau peste 500 de familii săsești. Vezi Victor Werner, *Mediasch in der Fürstzeit* [Mediașul în epoca principatului], în: *Festgabe zur 50jährigen Jubelfeier des siebenbürg. Hauptvereins der evangelischen Gustav-Adolf-Stiftung*, Mediaș, Buchdruckerei G. A. Reissenberger, 1912, p. 63.

³² Vezi nota 29 și Anexa 2.

„D[ie] 30. dito [aprilie 1705] vine o bombă și cade [...] într-o privată, care [bombă] a avut un efect puturos și a împroșcat strașnic nu doar salata din grădinile învecinate, ci a pipărat și mâncările gătite ale unor români care ședeau la doamna Gunthard³³ și le-a sulemenit obrazele; din această cauză unul i-a spus, uluit, celuilalt: *batye te Dumne Zeu, veß csche facsche akum Kuruczî, puschke schi*³⁴ *ku kakar*³⁵ (Băta-te Dumnezeu, vezi ce face acum curuții, pușcă și cu căcat !), chibzuind că asta-i culmea ca o așezare să fie bombardată cu astfel de materiale. *Hac jocora sed vera*³⁶ (Glumă-glumă, dar adevărată).”

Acest dialog, consemnat în limba română, totuși cu ortografie germană, între doi români care fac schimb de opinii asupra efectului neașteptat al unui proiectil ce a nimerit din greșeală într-o hazna, ne îngăduie câteva concluzii interesante privind conviețuirea sașilor cu românii. Așa, de pildă, este de remarcat faptul că în timpul asediului cei doi români locuiau în oraș, deși prescripțiile în vigoare la vremea aceea statuau că numai sașii aveau voie să locuiască și să trăiască „*intra muros*”. Dealtfel, românii – din rândul cărora mulți lucrau în curțile măierești (*Meierhöfe*) ale locuitorilor sași – trăiau în propria lor suburbie din sudestul orașului. Dacă cei doi români au surprins împușcăturile curuților din grădina văduvei preotului orașenesc Gunthard, trebuie să fi fost vorba despre o grădină din interiorul zidurilor orașului³⁷, iar preoteasa văduvă le va fi oferit adăpost în acele timpuri grele în curtea ei aflată în interiorul zidurilor orașenești. Nu e exclus ca și alți orașeni să fi procedat asemenea. Mai mult decât atât, citatul mai demonstrează nu doar că autorul stăpâna limba română, probabil aidoma altor locuitori sași ai orașului, ci și că sașii erau la curent cu întâmplările din viața românilor și participau la acestea. Într-un oraș care avea o însemnată pondere a locuitorilor români nu e nimic surprinzător, numai că nu foarte multe ilustrări ne stau la îndemână în acest sens. E drept că cronicarul anonim, la fel ca alți autori sași ai epocii, a citat o expresie românească mai puțin decentă³⁸, în schimb a conservat astfel un exemplu savuros al limbajului cotidian de la începutul secolului al XVIII-lea.

La sfârșitul veacului al XVII-lea și la începutul celui următor Transilvania a fost pustiită de numeroase epidemii de ciumă. Nici Mediașul nu a scăpat neatins. Aici ciuma a făcut ravagii în anii 1646-1647, 1660, 1709-1710 și 1717-1720. Cea mai mare epidemie din 1717 a înregistrat 925 de victime, din care „752 aparțineau bisericii [evangelice], 173 altor națiuni și religii”³⁹. Din anul 1726 datează un document, care

³³ Sophia Gunthard, născută Honn și decedată la 2 noiembrie 1708, văduva preotului orașenesc din Mediaș, Stephanus Gunthard (1691-1698).

³⁴ În original e greșeală: *schu*.

³⁵ În românește în originalul german.

³⁶ În latină în original.

³⁷ Veritatea detaliilor și caracterul de proces-verbal al descrierii ne indică faptul că narațiunea asediului trebuie privită ca un jurnal, fiind dealtfel consemnată în timpul și nu ulterior asediului. Dacă pățania narată s-ar fi petrecut într-o curte de maieri *extra muros*, atunci știrea despre aceasta nu ar fi putut sosi în oraș în timp real.

³⁸ Vezi Armbruster, *op.cit.*, p. 370.

³⁹ *Mitteilungen aus der Matrikel der ev. Kirche A. B. Mediasch. Mitgeteilt von Stadtprediger J. Lehrer. Separatabdruck aus der Mediascher Zeitung* [Comunicări din matricolele Bisericii evanghelice de

vorbește despre o „victimă” cu totul deosebită a epidemiilor de ciumă și care ne prilejuiește câteva considerații referitoare la relațiile interetnice din epocă. Între actele breslelor medieșene se găsește un document⁴⁰, intitulat *Consignation*⁴¹ *des Simonis Leichendrągers*⁴² (Consemnarea lui Simon Purtătorul de Cadavre). Un text de o pagină și jumătate surprinde destinul tragic al unui bărbat, care evident nu era pregătit să-și asume convențiile timpului în care viețuia, fiind prigonit din această pricină și, în cele din urmă, exclus din societate. Din documentul, încă nepublicat până acum, vom extrage doar un aspect singular. Mai întâi se relatează că, în acei ani ai ciumei, Magistratul Mediașului l-a angajat pe un membru al breslei țesătorilor, Simon, ca purtător de cadavre, adică l-a însărcinat să care victimele neînsuflețite ale ciumei la cimitirul care se afla în afara orașului. Pesemne că nu avem de-a face cu un orășean de vază al Mediașului, altminteri el n-ar fi fost demis din meșteșugul său onorabil, ca în locul acestuia să i se impună o muncă puțin demnă de stimă și poate chiar periculoasă pentru el. Documentul nu menționează momentul când Simon a fost chemat să transporte cadavre, dar e posibil ca aceasta să se fi petrecut la începutul perioadei de ciumă, adică în 1709 sau 1710⁴³. Această *Consignation* dă impresia unei liste a infracțiunilor comise de Simon⁴⁴, pentru care membrii breslei sale îi trimit în două rânduri citația de a apărea în fața Magistratului, ca primă instanță de judecată, și, ca urmare a celor două proceduri juridice, el își pierde treptat toate drepturile cetățenești. Prima din infracțiunile sale a fost aceea că, în munca sa de purtător de cadavre și de gropar, el nu s-a mărginit să îi îngroape pe „oamenii cetățeni onorabili” (*ehrlichen Břrgers Leutte*⁴⁵), adică pe sași, ci i-a înmormântat și pe românii și țiganii care trăiau în suburbii⁴⁶. Acest incident aruncă o

confesiune augsburgică din Mediaș. Relatate de predicatorul orășenesc J. Lehrer. Extras din „Mediascher Zeitung”], Mediaș, Druck von Reissenberger & Co, 1925, p. 21.

⁴⁰ S.J.A.N., Sibiu, Protopopiat Mediaș, nr. 153, fila 736.

⁴¹ *Consignatio* (lat.) = document, consemnare.

⁴² Simon Leichendrąger, respectiv, Leichentrąger (Purtătorul de Cadavre), însuși nu figurează în matricola din Mediaș, unde apare însă fiica unui Simon Leichentrąger, care a murit de ciumă la 2 decembrie 1709. S.J.A.N., Sibiu Colecția de Registre de Stare Civilă, inv. nr. 378, nr. M 18, Mediaș Ev. CA morți, 1645-1761, p. 300. Bărbatul menționat în document figurează doar ca tată al acestei fete. Matricola consemnează și moartea unei anume Anna Leichentrągerin (Purtătoarea de Cadavre sau soția Purtătorului de Cadavre) la 2 ianuarie 1741, fără a face însă nicio referire la gradul ei de rudenie cu persoanele amintite mai sus.

⁴³ Ca purtător de cadavre, probabil că el a trebuit să-și însoțească la groapă și propria fiică.

⁴⁴ Pe lângă alte batjocuri proferate de tovarășii săi de breaslă, între altele i s-a pus în cărcă și faptul că pe propria lui soție – care își luase singură viața, spânzurându-se – tot el o dezlegase din funie (și pesemne o și îngropase). Interdicția breslei ca Simon să înmormânteze o sinucigașă, chiar dacă aceasta era tocmai soția lui, consonează cu doctrina – sănătoasă în sine – a tuturor bisericilor creștine, care consideră sinuciderea cel mai mare păcat, mai mare decât crima. Pentru sugestie îi mulțumesc Elei Cosma (Cluj-Napoca).

⁴⁵ S.J.A.N., Sibiu, Protopopiat Mediaș, nr. 153, fila 736.

⁴⁶ Pasajul original este formulat astfel: „Aber ehr hat sich nicht laßen begnien, mit diesen ehrlichen Břrgers Leütten, zu begraben, sondern er hat sich auch außer der Stadt laßen gebrauchen, und auch allda allerley Land [?] Leit begraben, von Walachen und auch Czigeiner”. (Dar el nu s-a mulțumit cu oamenii ăștia, cetățeni cinstiți, ca să-i îngroape, ci s-a lăsat întrebuițat și în afara orașului, unde și aici a îngropat tot felul de oameni de la țară, de la valahi și [până] la țigani.).

lumină crudă asupra atitudinii de respingere promovată de administrația publică în raport cu locuitorii ne-sași. În același timp, se observă că pe planul relațiilor interumane pure existau și alte modele comportamentale, impuse nu de prescripțiile administrative, ci mai degrabă de legea omeniei. Simon devine oare un proscris fiindcă el se poartă cu omenie față de toți vecinii săi? Fiindcă nu face nicio deosebire între sărmanii morți de ciumă și fiindcă nu tratează o sinucigașă ca pe-o ființă lipsită de demnitate, așa cum se așteptau din partea lui ? Dar vremurile sunt dure, pedepsele draconice – Simon este izgonit.

Din a doua jumătate a secolului al XVIII-lea a activat la Mediaș Michael Conrad von Heydendorff, din câte se pare cea mai însemnată mlădiță a unui neam vechi de patricieni, care de peste 200 de ani se număra în rândul familiilor ce conduceau în prima linie și determinaseră în mod esențial destinele orașului de pe Târnava. Grație jurnalului său, el devine unul din cei mai semnificativi cronicari ai istoriei transilvane, precum și ai istoriei locale mai restânse a spațiului natal. Și în ceea ce privește situația românilor din Mediaș și din Două Scaune, notițele jurnalului său sunt edificatoare. Descrierile lui referitoare la călătoriile împăratului Iosif al II-lea prin Transilvania conțin numeroase monumente de limbă românească, atunci când redă dialogurile purtate de împărat cu numeroșii suplicanți români și cu Heydendorff însuși, care-l însoțea pe împărat. Încă din secolul al XIX-lea istoricii sași au dat publicității jurnalul lui Heydendorff⁴⁷, dar și în anii din urmă acesta s-a bucurat de multă atenție din partea istoriografiei românești⁴⁸. Consemnările sale constituie o dovadă limpede că cel puțin funcționarii superiori din administrația Mediașului cunoșteau limba română și, de aceea, erau capabili să se întrețină cu locuitorii români în limba lor.

Mai puțin se cunoaște astăzi că Heydendorff a elaborat, întrutotul în stilul epocii sale⁴⁹, și o vastă colecție de documente în copie, așa-numitele *Heydendorffsche Colectaneen*. Se poate afirma cu certitudine că este vorba despre cel puțin șapte volume mari *in quarto*, care erau adăpostite în biblioteca de odinioară a gimnaziului din Mediaș⁵⁰; șase volume redescoperite se află acum împărțite în trei arhive diferite. Într-unul din aceste volume⁵¹ Heydendorff a inclus și o elegie prilejuită de moartea împărătesei Maria

⁴⁷ Dr. Rudolf Theil, *Michael Conrad von Heidendorff. Eine Selbstbiographie* [Michael Conrad von Heidendorff. O autobiografie], „Archiv des Vereins für siebenbürgische Landeskunde”, an 13 (1876), nr. 2, p. 339-351; nr. 3, p. 565-576; an 14 (1877), nr. 1, p. 229-246; an 15 (1880), nr. 1, p. 127-161; an 16 (1881), nr. 1, p. 158-203; nr. 2, p. 426-498; an 18 (1883), nr. 1, p. 1-244; an 19 (1884), nr. 2, p. 245-379.

⁴⁸ Ela Cosma, *Împăratul călător și ardelenii în memoriile lui Michael Conrad von Heydendorff cel Bătrân*, Cluj-Napoca – Gatineau, Argonaut Publishing – Symphologic Publishing, 2015.

⁴⁹ Franz Zimmermann, *Handschriftliche Urkundensammlungen siebenbürgischen Ursprungs und ihr Werth besonders für die Periode bis zur Schlacht von Mohács (1526)* [Colecțiile de documente manuscrise de origine transilvană și valoarea lor în special pentru perioada de până la bătălia de la Mohács (1526)], „Archiv des Vereins für siebenbürgische Landeskunde”, an 19 (1884), nr. 1, p. 99-125.

⁵⁰ Friedrich Schuller, *Schriftstellerlexikon der Siebenbürger Deutschen* [Lexiconul scriitorilor germani din Transilvania], vol. IV, Sibiu, Druck und Verlag von W. Krafft, 1902, p. 198.

⁵¹ Michael Conrad v. Heydendorff, *Tomus manuscriptorum*, cca. 1820, în: Arhiva Bisericii evanghelice AB din Mediaș, inv. nr. 16, p. 325-329.

Theresia, scrisă în limba română. După părerea noastră, merită să zăbovim puțin asupra acestei poezii care, după știința autorului, până în momentul de față n-a aflat nicio apreciere din partea cercetătorilor. În Anexa 3 este redat textul său integral, și anume sunt prezentate în oglindă, pe de o parte, transcrierea unui manuscris aflat în posesia lui Michael von Heydendorff cel Bătrân⁵², iar pe de altă parte, atât transpunerea în limba română actuală a elegiei, cât și traducerea ei germană efectuată de Franz Josef Sulzer⁵³. Conform notei însemnate pe pagina de verso a manuscrisului⁵⁴, poezia a ieșit de sub pana preotului sas Samuel Knall⁵⁵ din Rusciori, de lângă Sibiu.

Poezia, al cărei titlu original este *Saele (Jalele) ale Pokurarilor en Ardialu Lunge Siczriu Maitsi Therezii*⁵⁶ (Jalele păcurarilor din Ardeal lângă sicriul Maicii Thereziei), redă un dialog fictiv dintre doi ciobani români, Bukur (Bucur) și Lazar (Lazăr), care dau glas durerii cu care o deplâng pe Maria Theresia, ca apărătoare a bunăstării lor, dar și speranței cu care așteaptă domnia milostivă a fiului ei, împăratul Iosif al II-lea.

În strânsă legătură cu tema studiului nostru, la lectura manuscrisului, suntem deodată asaltați de mai multe întrebări: Cum se face că, spre apusul veacului al XVIII-lea, un preot sas scrie o poezie în limba română? Și cum se face că el stăpânește așa de bine această limbă, încât poate recompune, fără efort, limbajul metaforic al păstorilor, pe care îl transpune în formă de dialog? Și cum se face că acest manuscris ajunge în mâinile primarului din Mediaș care, în mod evident, îi atribuie asemenea valoare, încât îl include în colecția sa de documente?

Rusciori (Reußdörfchen), alături de alte trei mici sate din imediata vecinătate a Sibiului și Sebeșului: Bungard (Baumgarten), Cergăul Mare (Groß-Schergied) și Cergăul Mic (Klein-Schergied), ocupă un loc aparte în rândul satelor Pământului Săsesc. Mircea-Gheorghe Abrudan, care le dedică acestor localități un capitol din teza sa doctorală⁵⁷, le

⁵² S.J.A.N., Sibiu, Protopopiat Mediaș, nr. 151, fila 551.

⁵³ Franz Josef Sulzer, *Geschichte des transalpinischen Daziens, das ist der Walachey, Moldau und Bessarabiens, im Zusammenhange mit der Geschichte des übrigen Daciens, als ein Versuch einer allgemeinen dacischen Geschichte mit kritischer Freyheit entworfen von Franz Josef Sulzer, ehemaligem k. k. Hauptmann und Auditor* [Istoria Daciei transalpine, adică a Valahiei, Moldovei și Basarabiei, în legătură cu istoria din restul Daciei, ca o încercare de istorie dacică generală, elaborată cu libertate critică de Franz Josef Sulzer, fost căpitan c.c. și auditor], vol. III al primei părți geografice, bey Rudolph Gräffer, Viena, 1782, p. 26-29.

⁵⁴ Pe pagina de verso a celei de-a doua foi a manuscrisului, copiat de Heydendorff și adăugat ca anexă *Colectaneelor* sale, este următoarea notă: „vom Reisdörfgen Sechsischen Pfarrer H Knall auf den todt Maria Theresias 1780 gemachte schöne Wallachische Dialogische Elegie” (frumoasă elegie valahă în formă de dialog, făcută de preotul săsesc dl. Knall din Rusciori la moartea Mariei Theresia în 1780).

⁵⁵ Samuel Knall a fost între 1778-1810 preot la Rusciori, unde a și murit la 7 februarie 1810. Vezi: preot Gustav Arz, *Series Pastorum. Die Pfarrer der evangelischen Gemeinden A.B. in der Rumänischen Volksrepublik von der Reformation bis zur Gegenwart* [Series Pastorum. Preoții comunelor evanghelice A.B. din Republica Populară România de la Reformă până în prezent], în „Siebenbürgische Familienforschung”, Köln, Viena, Böhlau Verlag, an 10, nr. 2, 1993, p. 79.

⁵⁶ *Jalea Păcurarilor în Ardeal Lângă sicriul Maicii Therezii*, iar în germană: *Klage der Hirten in Siebenbürgen bei dem Sarg der Mutter Theresien*.

⁵⁷ Mircea-Gheorghe Abrudan, *Ortodoxie ...*, p. 570-578.

numește „comunități evanghelice serbo-bulgare”⁵⁸. Conform stadiului actual al cercetărilor, cele patru sate au fost cel mai probabil întemeiate deja în secolul al XIII-lea de către bulgari, care fuseseră alungați din patria lor odată cu prigoana îndreptată împotriva bogomililor în jurul anului 1200⁵⁹. Helmut Klima, primul autor care le-a dedicat „slavilor din Rusciori” un studiu cuprinzător⁶⁰, sintetizează cât se poate de potrivit situația locuitorilor satului: „După credință ei sunt evanghelici, după atitudine, obiceiuri, confesiune și port ei sunt sași, dar în mod ciudat vorbesc numai românește, cu toate că în școala confesională învață limba germană. Este lesne de înțeles uimirea străinului, când îl aude pe un bărbat îmbrăcat săsește rostind cu tărie cuvintele românești: *Eu sunt sas, Ich bin ein Sachse*”⁶¹. Klima explică faptul că limba română s-a impus în secolul XVIII la Rusciori și în slujbele religioase, menționând că la 1744 comunitatea bisericească de aici și-a achiziționat o Biblie scrisă în limba română⁶².

Astfel se explică și faptul că pentru Samuel Knall era necesară cunoașterea limbii române, și anume pentru a-și putea ține slujba la biserică. Elegia compusă de el în 1780⁶³ pentru credincioșii săi vorbitori de limbă română trădează chiar o anumită măiestrie în stăpânirea acestei limbi⁶⁴. Interesant este că el pune dialogul pe seama a doi păstori români, și nu pe seama „oițelor turmei” sale. Acest lucru e cu atât mai remarcabil, cu cât „sașii” vorbitori de română și având origini bulgărești aveau în vedere separarea netă de vecinii lor ortodocși, pe care îi considerau ca fiind exclusiv ciobani⁶⁵. În același sens trimite și o caracteristică specială a planului comunei, căci – spre deosebire de satele

⁵⁸ *Ibidem*: *Comunitățile evanghelice slave „sârbo-bulgare”*.

⁵⁹ Harald Roth, *Reußdörfchen. A Case Study on the Construction of National Identities in Transylvania* [Rusciori. Un studiu de caz privind construcția identităților naționale în Transilvania], „Siebenbürgische Semesterblätter”, 12 (1998), p. 78; Helmut Klima, *op.cit.*, p. 21-22; Mircea-Gheorghe Abrudan, *Ortodoxie ...*, p. 573.

⁶⁰ Helmut Klima, *Die Slaven von Reußdörfchen* [Slavii din Rusciori], „Siebenbürgische Vierteljahresschrift”, 59 (1-2), 1936, p. 10-23.

⁶¹ *Ibidem*, p. 10. Se menționează că la Rusciori „în sat locuiau în 1935 [...] alături de 580 de locuitori ai acestei grupe încă 274 de români și țigani și 5 sași autentici, imigrați în ultima vreme”. Klima susține că în anul 1721 erau 61 capi de familie plătitori de impozite (*Steuerträger*), un străin și 14 români (adică aproximativ 380 de locuitori, din care 70 de români), iar în 1839 erau „298 de protestanți, 68 de ortodocși (români și țigani)”.

⁶² *Ibidem*, p. 15. Este vorba despre un exemplar al Bibliei tipărite de Constantin Șerban în 1688.

⁶³ *SaLeLe pokUrârILor en arDiaLU Lunge SIKrIIV MaltsII TheresII [...] Ein bukolisches Gedicht, wovon der Titel das Chronostichon 1780 enthält* [Jalele păcurarilor în Ardealu lângă sicriul Maicii Thereziei. O poezie bucolică, al cărui titlu conține chronostichonul 1780]. Josef Trausch, *Schriftsteller-Lexikon oder biographisch-literarische Denk-Blätter der Siebenbürger Deutschen* [Lexicon de scriitori sau Foi memoriale biografic-literare ale germanilor transilvăneni], vol. II, Brașov, Druck und Verlag von Johann Gött & Fiul Heinrich, 1870, p. 280.

⁶⁴ Sulzer nu lasă niciun dubiu asupra faptului că poezia a fost compusă de preotul sas din Rusciori, afirmând că: „hat nachstehendes Trauergedicht abermal keinen Walachen, – sondern einen Protestanten, und zwar einen sächsischen Dorfpfarrer aus Siebenbürgen zum Verfasser” (elegia de mai jos nu îl are însă drept autor pe niciun valah, ci pe un protestant, și anume pe un preot sătesc sas din Transilvania). Sulzer, *op.cit.*, p. 25. În acest sens vezi și nota 55.

⁶⁵ Harald Roth, *op.cit.*, p. 79.

săsești care au părți de sat locuite de români – aici casele românești sunt îndeobște despărțite de cele „săsești” printr-o distanță de 100-200 m⁶⁶.

În privința celei de-a doua întrebări, cum se face că Heydendorff a preluat poezia în *Colectaneele* sale, se pot face desigur numai speculații. Cum am menționat deja, numeroasele citate cu dialoguri românești, redată în jurnalul său, oferă indicii asupra interesului său deosebit față de concetățenii săi români, a căror limbă o stăpânea foarte bine. Poezia lui Samuel Knall se va fi bucurat și ea de mare atenție în cercurile săsești. La scurt timp după apariție, poezia a fost preluată de Franz Josef Sulzer, în opera sa în trei volume, *Geschichte des transalpinischen Daziens* (Istoria Daciei Transalpine)⁶⁷. Alături de oda unui alt autor⁶⁸, dedicată tot Mariei Theresia, Sulzer a considerat că această elegie era atât de vrednică de atenție, încât a redat-o în primul paragraf al celei de-a treia părți principale, sub următorul titlu: „Von der Gelehrsamkeit der Walachen in allen Fachen der Wissenschaften” (Despre deprinderea învățaturii de către valahi în toate ramurile științelor). Sulzer a avut la dispoziție o altă versiune decât cea deținută de Heydendorff, așa cum rezultă din copia realizată cu acribie de Sulzer, precum și din indiciul celui din urmă referitor la autor, un preot sătesc transilvan, având semnătura: „S.K. *Eccl. Evang. Ruthen. Past.*” (S.K., pastor evanghelic rutean). Acest indice lipsește din manuscrisul deținut de Heydendorff. Sulzer confruntă transcrierea românească cu propria sa traducere, cu intenția „de a se cunoaște și mai bine limba valahă (*die walachische Sprache*) și ca să reiasă și mai clar diferența dintre aceasta și celelalte graiuri latine și slave înrudite cu ea (*den, mit ihr verwandten lateinischen und slavischen Mundarten*)”⁶⁹. Dealtfel Sulzer, care l-a vizitat pe preotul Samuel Knall în dioceza lui, oferă detalii interesante despre uzanțele lingvistice din Rusciori: „Cât despre experiența lui într-ale limbii valahe nu trebuie să mai spun, decât că în tot momentul el trebuie să predice în valahă, în fața comunei sale de ruteni, adică de sârbi sau rați, între care cei mai bătrâni încă mai vorbesc limba slavonă, dar cei mai tineri nu o mai vorbesc, ci numai valaha”⁷⁰. Oricât de interesantă i s-a părut această poezie din Rusciori lui Sulzer, Heydendorff și posibil și altor învățați sași, totuși ea a căzut în uitare. În vreme ce Klima și Roth s-au preocupat, ulterior, de caracteristicile locuitorilor celor patru sate amintite, acestea au avut ecou minim în cercetarea românească⁷¹. Întrucât poezia lui Sulzer nici nu a fost tradusă integral în românește⁷²,

⁶⁶ Harald Roth, *ibidem*, trimite la harta satului Rusciori, publicată de Hermann Fabini, *Atlas der siebenbürgisch-sächsischen Kirchenburgen und Dorfkirchen* [Atlasul bisericilor fortificate și sătești transilvano-săsești], vol. 1, Sibiu, Heidelberg, 1998, p. 367.

⁶⁷ Vezi nota 54.

⁶⁸ *Ode Entru Pomenirja Mutéri Tschei dea Pururja a Augustei Marjei Theresiei* [Oadă întru pomenirea *Mutter/Mamei* celei de-a pururea auguste Maria Theresia]. Sulzer, *op.cit.*, p. 31-35. În *Bibliografia românească veche*, vol. II, p. 273 (<http://bibliacad.ro/bnr/brvcarti.php?vidT=2&&cod=BRV%20-%20Vol.%20II&&an=1717-1808>), aceasta odă este astfel menționată: „Sibiu. Typerit la Martin Hochmeister 1781 Aprilie 3”. Le mulțumesc lui Gernot Nussbächer și lui Mircea-Gheorghe Abrudan pentru semnarea acestei surse.

⁶⁹ Franz Joseph Sulzer, *op.cit.*, p. 25.

⁷⁰ *Ibidem*, p. 29-30.

⁷¹ Mircea-Gheorghe Abrudan, *Ortodoxie ...*, p. 571.

conform aprecierii autorului, acum se prezintă și se discută pentru prima oară poezia lui Samuel Knall.

Sfârșitul secolului al XVIII-lea și prima jumătate a secolului al XIX-lea se caracterizează prin întărirea conștiinței de sine a românilor transilvăneni, nu în ultimul rând datorită influenței „Școlii Ardelene”. Evenimentele revoluționare de la 1848/49 reprezintă, pe acest tărâm, un punct culminant, în ceea ce privește conștiința de sine articulată a cerințelor politice ale românilor, care constituiau încă de la finele veacului al XVIII-lea cea mai mare grupă de populație din Transilvania. Și în rândul sașilor s-au înmulțit vocile care considerau justificate aceste cerințe. Români au aflat cel mai ardent susținător al lor în persoana preotului și compatriotului Stephan Ludwig Roth, care a trebuit să plătească cu viața atitudinea sa curajoasă.

Evenimentele politice ale acelei epoci au făcut obiectul a numeroase și foarte actuale studii, de aceea nu le vom enunța aici. Ca o ultimă ilustrare din domeniul comuniunii de vecinătate vom mai aminti un singur episod, încărcat de tragism pentru românii din Mediaș. Ne referim la un incendiu pustiitor izbucnit în suburbia locuită de români din sud-estul Mediașului, căruia i-au căzut pradă biserica ortodoxă și un număr foarte mare de case. Acest incident, puțin remarcat de istorici, a declanșat un val de ajutor umanitar, care e semnificativ pentru comuniunea etniilor din acel oraș. Michael Conrad von Heydendorff cel Tânăr, primar aici vreme îndelungată, relatează în jurnalul său următoarele: „La 20 august [1849], ce a căzut în duminică, atunci când în biserica grecească neunită de aici s-a sărbătorit ziua de naștere a preainaltei sale maiestăți, împăratul, datorită unei împușcături trase din turnul valah în cinstea acestei sărbători, a izbucnit deodată un incendiu grozav, care în 4 ore a transformat în scrum și cenușă, pe lângă biserică, turn și casa parohială, încă 300 de case și de șuri. Arșița cea mare a verii și flăcările extinse în jur, apoi lipsa de apă au îngreunat foarte mult stingerea focului, până în cele din urmă, când curajul și strădania cetățenilor, care alergaseră încoace în număr mare, folosind faptul că direcția vântului se schimbaseră, au reușit să prevină pericolul extinderii incendiului și asupra orașului. Pagubele și calamitatea nefericiților sunt foarte mari, roadele recoltate au căzut pradă flăcărilor, ba chiar din odăile locuințelor lor numai puțini au putut salva câte ceva, din cauza răspândirii rapide a focului. S-a poruncit pe dată strângerea de donații în bani, cereale și îmbrăcăminte, iar ulterior din pădurile de aici s-a donat gratis lemnul necesar pentru construcția caselor și șurilor lor, și astfel, pe cât posibil, li s-a oferit un sprijin acestor nenorociți”⁷³. Și ziarul „Kronstädter Zeitung” îi

⁷² În anul 1995 o parte a lucrării lui Sulzer a apărut în traducere românească: *Fr. J. Sulzer în Dacia cisalpină și transalpină*, traducerea și îngrijirea ediției de Gemma Zinveliu, București, Editura Muzicală a Uniunii Compozitorilor și Muzicologilor din România, 1995. Totuși editoarea se rezumă strict la teme muzicale, poezia lui Samuel Knall nefiind nici publicată, nici măcar amintită aici. Îi aduc mulțumiri lui Viluț Cărbune, care a verificat această afirmație la Biblioteca Universitară din București.

⁷³ În original în limba germană: Michael Conrad von Heydendorff der Jüngere, *Tagebuch (1848 – 1849) mit einem Anhang von Urkunden*, kritische Ausgabe von Ela Cosma und Hansotto Drotloff, Namens- und Ortsindex von Hansotto Drotloff, Cluj-Napoca –Gatineau, Argonaut Publishing – Symplogic Publishing, 2016, p. 381. În traducere în limba română: Michael Conrad von Heydendorff

dedică evenimentului o relatare amplă⁷⁴, din care extragem câteva detalii. Conform gazetei săsești, duminică, în 20 august 1849, a avut loc câte o slujbă religioasă de pomenire mai întâi în biserica evanghelică, apoi în cea catolică. În timpul celei din urmă, „s-a anunțat incendiul, cauzat de un pârjol izbucnit în suburbie. Pe dată tot poporul a alergat sărind în ajutor, numai vârstnicii fără putere și femeile au rămas în urmă în oraș. Și acum s-a adeverit în faptă adevărata frățietate, căci – deși focul era în toi în mijlocul suburbiei locuite exclusiv de valahi, la biserica neuniților – orășenii sași au fost aceia care, punându-și propria viață în pericol, și-au adunat toate forțele ca să oprească focul, ceea ce a izbândit numai după eforturi de două ore. Nu au lipsit nici inițiativele oficiale, sub conducerea personală a președintelui interim al Magistratului von Biedersfeld. Stingătoarele de flăcări erau la îndemână și se puteau vedea peste tot funcționari și domni în haine de sărbătoare, întrecându-se care mai de care cu orășenii în mânuirea febrilă a uneltelor de stins focul, precum și orășeni care aduceau cu căruțele lor butoaiele de apă. Toate fântânile au fost golite dar, din cauza uscăciunii numeroaselor acoperișuri de paie și de șindrilă, a existenței stocurilor de cereale și de fân, la care se adăugau străzile înguste și curțile, focul s-a răspândit cu ușurință și stingerea lui a fost imposibilă pe o largă suprafață”⁷⁵. În relatarea gazetei sunt descrise apoi încercările disperate ale locuitorilor, de a-și salva din flăcări măcar câte ceva din avuție, și la încheiere se subliniază faptul că nu s-a înregistrat decât o singură victimă a incendiului, și aceea din neatenție.

După cum notează autorul jurnalului Heydendorff, această catastrofă a determinat o acțiune caritabilă cuprinzând donații din partea populației săsești pentru vecinii lor români. Din păcate nu sunt cunoscute până acum alte izvoare, care să detalieze rezultatele acțiunilor de întrajutorare. În locul bisericii de lemn, de unde izbucnise incendiul pustiitor, s-a ridicat nu peste multă vreme o construcție nouă de zid și piatră, ce a fost înlocuită abia în anii 1930 prin actuala Catedrală Ortodoxă din vechiul Târg al Fânului (*Heumarkt*).

Anul acesta aniversăm revoluția pașoptistă, izbucnită acum 170 de ani, și centenarul Unirii Transilvaniei cu Regatul României. Conlocuirea, conviețuirea și comuniunea sașilor cu românii a continuat după 1848. Declarația de la Mediaș, prin care sașii și-au anunțat voința de a-și ocupa locul în România unită, marchează totodată punctul de maximă apropiere politică între cele două etnii. În cei 90 de ani care au urmat, crize profunde au zguduit lumea; România a cunoscut suferința mai multor dictaturi și le-a supraviețuit tuturor acestora. Voința sașilor transilvani de a supraviețui în patria lor natală (*Heimat*), în care veniseră cu 800 de ani în urmă, s-a zdrobit însă. Astăzi majoritatea lor s-a reîntors în acea regiune, din care odinioară porniseră încoace strămoșii lor. Din Transilvania răsună voci pline de regret față de această evoluție și sunt semne că vechile răni se închid. Încheiem cu un gând exprimat de Mircea-Gheorghe Abrudan, care

cel Tânăr, *Jurnal (1848 – 1849) cu o anexă de documente*, ediție critică de Ela Cosma și Hansotto Drotloff, indici de nume și localități de Ela Cosma, Cluj-Napoca – Gatineau, Argonaut Publishing – Symphologic Publishing, 2016, p. 304.

⁷⁴ „Kronstädter Zeitung”, nr. 44, luni, 27 august 1849, p. 1-2.

⁷⁵ *Ibidem*.

evidențiază în studiul său: „Încă de la mijlocul secolului XIX, toleranța transilvană a fost lăudată, intrând în mentalul lor colectiv printr-un poem compus în anul 1845 de sasul Johann Lukas Hedwig din Hălchiu-Brașov⁷⁶, care a devenit ulterior „Cântecul Transilvaniei” sau imnul sașilor ardeleni”⁷⁷. Ni se pare semnificativ faptul că, nu cu mult timp în urmă, poezia a fost tradusă în română⁷⁸. Din traducerea poetului Dan Dănilă, cităm penultima și ultima strofă a cântecului, în care se spune: „Transilvanie tolerantă, / adăpost credințelor, / până-n zile-ndepărtate / apără în libertate / ființa cuvintelor !” și „Transilvanie, patrie dulce, / țară a părinților ! / Frumusețe, slavă ție, / pe fiii tăi în armonie / să-i unească doar un dor !”⁷⁹. Sașii transilvani au ales acest cântec drept imn al lor și îl cântă ca atare până în zilele noastre. În cântecul lui Hedwig însă cuvântul „sas” nu apare. Aceasta – ca multe altele în privința etniilor din Transilvania – se poate interpreta și așa, și așa. Poate că, pe vremea când Moltke și-a compus poezia și încă mult timp după aceea, pentru cei mai mulți dintre sași a fi transilvănean era echivalent cu a fi sas – aceasta e premisa izolaționistă. Din perspectivă contemporană, nutrim însă convingerea că poezia lui Moltke conține cheia adevăratei toleranțe în Transilvania, ca „țară a binecuvântării”⁸⁰.

Cine citește textul poeziei și se eliberează de istoricul acesteia, poate lesne ajunge la concluzia că ea întrunește toate calitățile unui imn al Transilvaniei, mai presus de orice diferențe etnice. Să mai revenim puțin încă o dată la Rusciori, la „sașii” vorbitori de limbă română, de origine bulgară și de confesiune luterană. Ceea ce era pe atunci o mare excepție pe Pământul Săsesc, anume serviciul divin în limba română pentru cei care nu vorbeau săsește, dar aparțineau bisericii sașilor, a devenit astăzi o realitate firească în Biserica Evanghelică de confesiune augsburgică din România. În anul 2015 autorul a avut prilejul să ia parte la Frăua (azi Axente Sever), la agapa comunității evanghelice a

⁷⁶ Aici datele lui Abrudan nu sunt corecte: Poezia îi aparține scriitorului și filologului Maximilian Leopold Moltke (1819-1894), pe când Johann Lukas Hedwig a scris melodia, care inițial a fost compusă ca și cântec festiv cu prilejul aniversării, la 28 octombrie 1845, a 300 de ani de la construirea casei comerciale brașovene a lui Appolonia Hirscher. Vezi: <https://de.wikipedia.org/wiki/Siebenbürgenlied>, accesat la 25 ianuarie 2018 și medalionul despre J.L. Hedwig, în Ela Cosma, *Sași, austrieci, slavi în Transilvania și Banat (Biografii de secol XIX și din vremea revoluției pașoptiste)*, București, Editura Academiei Române, 2009, p. 145-148.

⁷⁷ Mircea-Gheorghe Abrudan, *Relațiile ...*, p. 74.

⁷⁸ Traducerea a ieșit de sub pana poetului Dan Dănilă; citatele pentru studiul nostru le-am preluat din Mircea-Gheorghe Abrudan, *Relațiile ...*, p. 74 sq.

⁷⁹ *Ibidem*. Versurile originale ale lui Max Moltke, în ultimele două strofe ale imnului sunt acestea: „Siebenbürgen, Land der Duldung / jedes Glaubens sichrer Hort / mögst du bis zu fernen Tagen / als ein Hort der Freiheit ragen / und als Wehr dem freien Wort !” und „Siebenbürgen, süße Heimat / unser teures Vaterland ! / Sei gegrüßt in deiner Schöne / und um alle deine Söhne / schlinge sich der Eintracht Band !”.

⁸⁰ Prima strofă a *Siebenbürgen-Lied* (Transilvanie, țară a binecuvântării) sună astfel: „Siebenbürgen, Land des Segens / Land der Fülle und der Kraft, / mit dem Gürtel der Karpaten / um das grüne Kleid der Saaten / Land voll Gold und Rebensaft”. (Transilvanie, mândră țară, / cu puteri și bogății, / de Carpați împrejmuțată, / cu verdeață răsădită, / plai cu aur și cu vii.) Vezi poezia integral, în limba germană și în traducerea română: Ela Cosma, *Revoluția săsească de la 1848-1849 – o cronologie*, în: Michael Conrad von Heydendorff cel Bătrân, *Jurnal (1848-1849)*, p. 49-50. Mircea-Gheorghe Abrudan, *op.cit.*, p. 74sq.

circumscripției ecleziastice de Mediaș. În cadrul unei slujbe ecumenice, episcopul Bisericii Evanghelice, Reinhart Guib, a predicat în germană și în română, corul bisericesc ortodox din Frâua și corul bisericesc evanghelic din Mediaș au cântat, iar primarul român i-a conferit diploma de cetățean de onoare al comunei olandezului Anton van Rijn, care timp de mai mulți ani a desfășurat cu angajament meritoriu acțiuni de strângere de fonduri pentru biserica evanghelică și pentru școala de stat. La întrunirea socială de după-masă au dansat o grupă de dans săsească și una românească, iar la final s-a cântat de către toți împreună *Siebenbürgen-Lied*, fiecare în limba sa, întocmai precum se rostise și rugăciunea *Tatăl nostru* la slujba ecumenică de dimineață – fiecare spunând-o pe limba lui, dar toți fiind uniți în duhul împăcării.

În încheiere, dedic acest studiu regretatului istoric și arhivist Gernot Nussbächer (Brașov), cu adânc respect față de truda vieții sale și ca semn de profundă recunoștință pentru sprijinul competent și cuprinzător, pe care mi l-a acordat de-a lungul a peste un deceniu în munca de cercetare.

ANEXE

1⁸¹

Mediaș, 23 iunie 1688. *Contract între Magistratul din Mediaș și deputăția românilor din Benești.*

Original: Arhivele Naționale ale Județului Sibiu din Sibiu, Fond Protopopiatul Evanghelic CA Mediaș, inventar 146, nr. 150, fila 534.

Publicație: Hansotto Drotloff, Liviu Cîmpeanu, *Un exemplu de multiculturalitate transilvăneană: Cazul românilor așezați în comunitatea săsească Ighiș, în 1688*, în: Helmuth Knall, Vasile Mărculeț, *Mediaș 750*, vol. II, Mediaș, Editura Crisserv, 2016, p. 77-80.

Wir Burgermeister, Königs- und Stuels-Richter samt einem gantzen Rath der Königlichen Stadt Medwisch, entbieten hiemit allen undt jeden Standeserforderung nach, dem dieser Unser offne Brief zu lesen möcht vorgebracht werden, Unsern freundlichen Gruß, sampt *offerierung* Unserer williger Dienste, undt geben hiemit gebuhrendermaßen zu vernehmen, wie daß an heut zu endt gesetztem *dato*, die hier *denominierte[n]* *Wallachen* alß *Raduly Bornete, Sztancsuly* und *Juon Munitan, Dan Dobra, Thoma Ruß, Thodor Dobra, Sztan Faluba* und *Petru Varga*, im Nahmen ihrer wie auch ubriger ihrer mit-*Consorten* vor Uns erschienen[,] vorgehend, wie daß von uralten Geschlecht undt von ihrem Nammen her rechte Königs-Erder undt freye Leute, undt nemandt mit Leib Eigenschafft verbunden seyen, auch biß *dato* in der Königlichen Gemein Bendorff⁸², in Leschkircher Stuel gelegen, gewohnedt[,] auch ihr gebuhrend Schoß undt Laß[t] getragen hatten, Wegen Ubrigkeit aber gemelten Orths Einwohner undt Engigkeit deßen Hatters konten sie sich numehro nicht behausen, noch ihre gebuhrliche Auffenthaltung suchen, dannenhero bittlich angehalten, sie in Unsern Stuel anzunehmen, mit Verobligierung, daß sie sich nicht allein ehrlich und redlich

⁸¹ Traducerea documentului în limba română îi aparține lui Liviu Cîmpeanu (Sibiu). Textul de față este reproduș după: Liviu Cîmpeanu, Hansotto Drotloff, *Multiculturalitate ...*, p. 77-80. La notele critice ale izvorului am renunțat pentru o mai bună lizibilitate.

⁸² Băgendorf, Benesti

wolten erzeigen; sondern auch alles, was sie sowohl in Reisen alß Zinßen oder auch ander[e] allerhandt gemein Beschwernuß möchte erfolgen, solches alles unterthänigst undt gehorsamstermaßen zu verichten undt abzutragen; alß haben wir demnach in Betrachtung bevoorauß, daß unter andern Unserer *Jurisdiction* Untergebenen Dorffern, absonderlich Jbbsdorff⁸³, wegen Mängigkeit (= Menge, Höhe) auff sich geladener Schulden, womit sie sich selbst undt ihre nach-Komlinge Verstricket höchstermaßen *Periclitirt* undt zum / Untergang geneiget, gemeldten Orth in der Zeit zurathen undt den *Fundum Regium* zubefreyen uns höchstens angelegen sein laßen, dannenhero weil bis dato Gott lob der freyen Königs Erden Zucht *depositis deponendis* nicht ist impedierte worden, Wir mit gemeldten *Wallachen* folgendermaßen *contrahieret*, undt sie in folgenden *Punctis* in gemeldten Orth Jbbsdorff zu wohnen *Consentientibus et ipsis* zuhalten gelobet Alß:

1. Ist Ihnen Vergönnet worden einen Pfaff undt Kirch zuhalten. Dabey auch der Pfaff die Reisen undt Zinses *secundum Privilegium* alles wird *exemptiert* sein sollen.

2. Werden Ihnen Hoffstellen vndt Ackerländer vergönnet, derogestalten[,] daß ein jeder unter ihnen, so seinen Pflug undt Wagen allein vermögt außzuführen, undt auch 4 Zug Ochsen hat[,] er möge gleich allein wohnen oder nicht, die Reisen undt Zinß vor (=für) sich allein soll verrichten, die Ackerländer aber sollen durchs Loß einlegen ausgeheilet werden, mit dieser *Condition*, daß ein jedweder Teutscher seine beweißliche angeerbte Erbschaft bevor behalte, welcher Teutscher undt *Wallach* aber wegen alters undt schwachheit nicht vermögt zu reysen, soll von den Reisen, aber von Zinßen nicht *exemptiert* sein.

3. Sollen sie das Gras zu samt den Teutschen durchs Loß *aequaliter* auftheilen.

4. Werden ihnen 300 Schaaff zuhalten vergön[n]et.

5. Werden sie von den alten, auff der Gemein stehenden Schulden nichts bezahlen helffen; Sondern Ihr Zinß geben soll sich anheben, mit dem ersten Zinß so nach der Landt-Zehrung des 1688. Jahres mög angeschlagen werden.

6. Wan[n] Zinß undt dergleichen angeschlagen Wird, sollen die Teutschen jedes mahl 2. *Wallachen* darzu ruffen /

7. Werden Ihnen die wüste Weingarth auffzuarbeiten vergö[n]net, doch also, daß die zwar ihnen, wie auch neben die Hauser gegebene[n] Länder undt Wiesen, nicht sollen[,] noch können genohmen werden, so lange sie solche vermögen zu verzinßen undt zu verreysen, im Gegentheil aber, weilen ihnen dieses alles umbsonst vergön[n]et undt gegeben wird, sollen sie auch nicht Macht haben etwas von solchen zu verkauffen oder zu verschencken; sondern es soll der *Magistratus Mediensis* Macht haben⁸⁴ damit zu *disponieren*.

8. Wenn einer unter ihnen mit Todt abgeheth, soll deßen Witwe, sonderlich so solche erwachßene Sohne hat, so sich innerhalb zwey oder drey Jahren des Hoffes undt deßen drauff stehenden Last unterstehen dürffen, deßen Last zu verzinßen undt zu ver[r]eisen, unter dieser Zeit vom Hoff nicht herauß gethan, noch auff einige Reisen getrieben werden, sondern vergnugt sein mit dem gebührenden Zinß Erlegung.

9. In den *Expeditionibus bellicis* soll weder Mensch, Ochß noch Wagen an der Herferth (= Heerfahrt) getrieben oder durchs Loß bestellet werden, sondern es soll solches alles von der gantzen Gemein *procuriert* undt in gemein bestellet werden.

10. Sollen sie auch schuldig undt verpflichtet[et] sein, einer vor (= für) den andern zu andtworten undt Bürg zu sein, auch wenn viel[le]icht einer unter ihnen endtwerder auß Mängigkeit der Schulden oder anders Verbrechens undt Schulden wegen, sol[le]te in die *Jobbagyság* gerathen, so sollen sie mit einander schuldig sein, ihn zu *eliberiren* undt zubefreyen, oder wo sie solches nicht vermögen, sollen sie doch *verobligirt* sein, deßen Erbschaft zu *redemieren*. /

Dieses alles, nach deme sowohl Wir, alß auch die hier oben *denominierten Vallachen*, Ihm Nahmen Ihrer, so wohl auch Ihrer Nachköm[m]linge steif undt fest Zuhalten unter einander gelobet; alß haben Wir auch dieses zu mehrer Versicherung mit Vnserm gewöhnlichen Stadt *Insigill* bekräftiget[,] schriftlich außgeben Wollen. *Actum in Medgyes die 23. Juny A[nno] 1688.*

Com[missio] per eosdem.

Regius et Sedis Judicis

[Sigiliul oraşului în hârtie]

Supranotati Consul

Senatusque Mediensis, mp

⁸³ Eibesdorf, Ighis

⁸⁴ Inițial: *etwas von solchen zu verkauffen*, cuvinte tăiate cu o linie orizontală.

* * *

Noi, primarul, judele regal și judele scăunal, împreună cu întreg Sfatul orașului regesc Mediaș, scriem tuturor și fiecăruia în parte, de orice stare, căruia i se va citi această scrisoare deschisă a noastră, închinăciune prietenească alături de oferirea slujbelor noastre binevoitoare; apoi, dăm de veste după cum se cuvine că astăzi, la data pusă la sfârșit, au venit în fața noastră românii denumiți aici, adică Radu Bornete, Stanciu și Ioan Muntean, Dan Dobra, Toma Rus, Tudor Dobra, Stan Faloba și Petru Varga, în numele lor precum și în cel al soților lor, zicând că, după neamul lor cel vechi și după nume, sunt locuitori de drept ai Pământului Crăiesc și oameni liberi, și nu sunt legați de nimeni ca iobagi, de asemenea, că până astăzi au locuit în comunitatea regească Benești, din scaunul Nocrich, de asemenea, că și-au purtat îndatoririle și dările; însă, din pricina prisosinței de locuitori din acel loc și a strămtorării hotarului aceluia, ei n-au mai putut locui acolo, nici [n-au putut] să-și caute un loc cumsecade de locuit; de aceea, ne cer să-i primim în scaunul nostru, cu obligația de a se arăta nu numai cinstiți și de bună-credință, ci să îndeplinească și să rabde cu supunere și în chip ascultător tot ce va urma, atât chemarea la oaste, cât și dări sau tot felul de alte sarcini comune; având în vedere că, printre alte sate supuse jurisdicției noastre, mai ales Ighișul este periclitat în cea mai mare măsură, din cauza mulțimii de datorii cu care s-au încărcat [sătenii] și în care s-au înglodat ei și urmașii lor, și riscă să fie supus pieirii, [de aceea] ne îngrijim în mod deosebit să sprijinim din timp numita așezare și să eliberăm *Fundum Regium* [de datoriile ighișenilor] și, deoarece până acum, slavă Domnului, cultivarea Pământului Crăiesc liber nu a fost împiedicată, ne-am înțeles cu amintii români în felul următor și ei s-au învoit să respecte următoarele *punctis consentientibus* să locuiască în amintita așezare Ighiș, după cum urmează:

1. Le-a fost îngăduit să țină un popă și biserică. La aceasta, *secundum privilegium*, popa să fie scutit de oaste și de cens, cu totul.

2. [Românilor] le sunt acordate locuri de curte și pământuri arabile, în așa fel, încât fiecare dintre ei care are un plug, dar și care are 4 boi de înjugat, fie că locuiește singur sau nu, să îplinească mersul la oaste și plata censului doar pentru el; iar pământurile arabile să fie împărțite prin tragere la sorți, cu această condiție, ca orice sas să-și poată păstra moștenirea ereditară și dovedită; iar aceia dintre sași și români, care nu mai pot merge la oaste din cauza bătrâneții și a slăbiciunii, să fie scutiți de oaste, dar de plata censului nu.

3. [Românii] să împartă iarba *aequaliter* cu sașii, prin tragere la sorți.

4. [Românilor] le e îngăduit să țină 300 de oi (*Werden ihnen 300 Schaaf zuhalten vergönnet*).

5. [Românii] nu o să contribuie la plata vechilor datorii ale comunității, ci prima plată a censului să le fie impusă la strângerea dărilor țării pe anul 1688.

6. Când se impune censul sau alte asemenea, sașii trebuie să cheme de fiecare dată câte 2 români.

7. [Românilor] li se îngăduie să lucreze viile pustii, dar în așa fel ca ceea ce li se dă, precum și pământurile și câmpiile de lângă case, să nu li se ia, atâta timp cât plătesc censul și merg la oaste pentru ele; în schimb, dară, pentru că toate acestea le sunt îngăduite și date gratuit, să nu poată să vândă sau să dăruiască ceva din acestea, ci *Magistratus Mediensis* să aibă puterea să dispună de ele.

8. Dacă moare vreunul dintre ei, văduva lui, mai ales dacă are feciori mari, care sunt vrednici [să se îngrijească] de curte și de poverile acesteia, [adică] să plătească censul și să meargă la oaste, timp de doi sau trei ani, să nu fie scoasă din curte în răstimpul acesta, nici [feciorii] să nu fie duși la oaste, ci să fie îndeajuns cu plata censului convenit.

9. În *Expeditionibus bellicis* să nu fie mânat la oaste niciun om, bou sau car, nici să nu fie tras la sorți [pentru mersul la oaste], ci de acestea să se îngrijească întreaga comunitate și să fie îndeplinite la comun.

10. [Românii] să fie datori și obligați să răspundă unul pentru celălalt și să stea chezași; de asemenea, dacă vreunul dintre ei ar cădea în iobăgie, fie din cauza mulțimii de datorii sau [din cauza] altor fărâdelegi și vinovății, să fie cu toții datori să-l elibereze și să-l slobozească sau, dacă nu sunt în stare de aceasta, să fie obligați să-i răscumpere moștenirea.

Toate acestea vrem să le facem cunoscute în scris, după ce am consimțit reciproc, atât noi, cât și sus-denunțarii români – în numele lor și al urmașilor lor – să le ținem cu tărie; după cum le-am întărit pentru mai multă siguranță cu sigiliul nostru orașenesc.

Actum in Medgyes die 23. Iunie A[mo] 1688.

2⁸⁵

Mediaș, 30 aprilie 1705. *Fragment din Eine kurze Beschreibung der, von denen Kuruczen A[nno] 1705 geschehenen Medwischer Belagerung undt endlicher Übergabe [O scurtă descriere a asedierii Mediașului de către curuți, petrecută în anul 1705, și în fine a predării sale].*

Original: Arhiva Bisericii Negre din Brașov, IV.1, T.f.4/79, p. 555-561.

Publicație: Hansotto Drotloff, Liviu Cîmpeanu, *Kuruzen gegen Kaiserliche: Die Schlacht um Mediasch. Die Belagerung der Stadt im Jahre 1705, beschrieben von einem anonymen Zeitgenossen. Curuți vs. imperiali: bătălia pentru Mediaș. Asediul orașului din 1705, descris de un contemporan anonim*, în: Helmuth Knall, Vasile Mărculeț, *Mediaș 750*, vol. I, Mediaș, Editura Crisserv, 2015, p. 76.

D[ie] 30. dito [April 1705] kombt eine Bombe undt fällt [...] in ein Secret, welche einen stinkenden Effect gehabt, undt nicht alleine die Sallath in denen nah herumb liegenden Gärthen mächtig befrüchtet, sondern auch denen zur Frau Gunthardin sitzenden Wallachen die gekochte Speisen gepfeffert undt die Angesichter geschminkt, darunter der eine gleichsahm erstaunendt den anderen angesehn und gesagt, *batye te Dumne Zeu, veß csche facsche akum Kurucz, puschke schi⁸⁶ ku kakat⁸⁷*, in [der] Meinung, dieses seye ja eine unerhörte Maxim⁸⁸ mit dergleichen Materialien einen Orth zu beschießen. *Hac jocora sed vera⁸⁹*.

* * *

D[ie] 30. dito [aprilie 1705] vine o bombă și cade [...] într-o privată, care [bombă] a avut un efect puturos și a împroșcat strașnic nu doar salata din grădinile învecinate, ci a pipărat și mâncările gătite ale unor români care ședeau la doamna Gunthard și le-a sulemenit obrazele; din această cauză unul i-a spus, uluit, celuilalt: *batye te Dumne Zeu, veß csche facsche akum Kurucz, puschke schi ku kakat* [Bată-te Dumnezeu, vezi ce face acum curuții, pușcă și cu căcat!], chibzuind că asta-i culmea ca o așezare să fie bombardată cu astfel de materiale. *Hac jocora sed vera* [Glumă-glumă, dar adevărată].

3.

Poezia lui Samuel Knall la moartea împărătesei Maria Theresia

1. Copia manuscrisului original aflat în posesia lui Michael Conrad von Heydendorff cel Bătrân⁹⁰

*Saele⁹¹ ale Pokurarilor en Ardialu
Lunge Szicriu
Maitsi Therezii*

⁸⁵ Traducerea a fost efectuată de Liviu Cîmpeanu (Sibiu). Textul este redat apud Liviu Cîmpeanu, Hansotto Drotloff, *Kuruzen ...*, p. 76.

⁸⁶ În original greșeală de ortografie: „schu”.

⁸⁷ În germană, în traducerea autorului: „Möge Gott dich schlagen (strafen), sieh was die Kuruzen jetzt machen: sie schießen auch mit Scheiße !”.

⁸⁸ În sensul: „Masche”, ”Art”, „Methode”.

⁸⁹ În germană, în traducerea autorului: „Dieses ist ein Witz, aber es ist wahr !”.

⁹⁰ S.J.A.N., Sibiu, Protopopiat Mediaș, nr. 151, fila 551. Foaia era inițial o anexă la fila 325 a volumului șapte al *Colectanelor* (vezi notele 50-52), între timp însă ea a ajuns în fondurile predate Arhivelor de Stat din Sibiu. Heydendorff a copiat poezia de pe această foaie anexată, incluzând-o în colecția sa de documente, folosind în mod vizibil cel puțin în parte o altă ortografie. Faptul că el nu a copiat textul *ad litteram* poate constitui o dovadă în sensul afirmației că scriitorul sas vorbea și scria românește liber și fluent.

⁹¹ „Salele” = „Jalele” la Franz Joseph Sulzer, *op.cit.*, p. 26.

Vái dé mine ! tsche népásta / Tsché névoiea schi nékáb ! / Doamne Svintie ! tsche átschásta / Vá szé fie, dam rá máß / Fore ápe lá peschuna. / Tschéßt porou au adépát / Oile moíle⁹² totdéuná / Schi ákumá au Székát. / O Sziratsche ! pátsche line / Biuschugul tsché plékut / Tot Keschtigul meu, hodine / Si norokul au trékut. / La Stremoschilor Moschiá / Au trékut nodosdá⁹³ mea / Toata dultsche Veßéliea / Szau mutát en voiea rea / Goßpodi ! vai schi frumußetza / Florilor szau véschtedjít. / Schi la Szélsilo[r] verdetzea / Frunzelor szau gelbenit.

Bukur: Dáre tsché ! Dár, Kum, Furtátie ! / Détsché jescht ku voiea rea / Tsché te vaitz, dé tsché plinds ? Fratie / Tam ausit lá turma mea.

Lázár: Dáré tu jescht unischorol / En Ardiálului tzinut, / Káre nu sti, tsche Izvorul / Au székát ? Ke szau umplut / Pon' ákum ku Bogetatie / Tschést tzinut blágozlovit. / Schi Izvor de Bunatatie / Maika tzerii au murit !

Bukur: Maika noastre tschea mai bune / Maika tzerii au murit ? / Maika káre totdéune / Pé Izvoare l'au grisit ?

Lázár: Maika tschea mai Milosztive / Maika Paza Oilor / Káre szau puß empotrive / Névoi, Szpuschilor.

Bukur schi Lazar: Plindsetz, Plindsetz ku szuszpini, / Lákrum' dé durer' verbátz, / Totz totz tiner' schi botrini. / Pruntsch' Vo[i]nitschi, schi Bárbátz / Fluire, Tschátre, schi Tschimpoiou / Al'e pokurárilor ! / Gláß de dsale datz' povoiu / Chitz de Lákrum' tuturor !

Lázár: Turmá mea ne adépaté, / Oilor kum vá tréi ? / Pérébite schi lébáte / En névoiea vá péri.

Bukur: Bá Furtatie ! Numái plindse / [Nu te tiéme,⁹⁴ szau áflát / Alt Izvor, néßkut din szindze / Maitschi, Joziph Emperat.

Lázár schi Bukur: Dultsche Joziph Emperatul / Tzerii a Rimlonel⁹⁵ / Dupe Maika, chi Tu Tatul / Tschel mai bun Szpuschilor. / Ku o Viatza Délungátu / Dake szár blágozloi / Kraiu Joziph, schi oi Dátu / Norokoáße tot ár phi.

2. Transcrierea textului românesc într-o limbă mai apropiată de cea a zilelor noastre⁹⁶

Jalea Păcurarilor în Ardeal

Lângă sicriul

Maicii Therezii

Vai de mine ! Ce năpastă, / Ce nevoie și necaz ! / Doamne Sfinte ! Ce aceasta / Va să fie ? De-am rămas / Fără apă la pășunea, / [Ce] acest pârâu au adăpat / Oile mele totdeauna, / Și acuma au secat. / O, sărace ! Pacea lină, / Belșugul cel plăcut, / Tot câștigul meu, hodina / Și norocul au trecut. / La [a] strămoșilor moșie / Au trecut nădejdea mea, / Toată dulcea veselie / S-au mutat în voie-rea. / *Gospodi* !⁹⁷ Vai, și frumusețea / Florilor s-au veștejit / Și a sălciilor verdeață [a] / Frunzelor s-au [în]gălbenit.

⁹² „Maele” = „mele”, *ibidem*.

⁹³ „Nediesdis” = „Nădejdea”, *ibidem*.

⁹⁴ În original ilizibil. Completarea textului din Franz Joseph Sulzer, *op.cit.*, p. 29.

⁹⁵ La Franz Joseph Sulzer, *op.cit.*, p. 29. „JOSIPH Emperatul / Zéry a Rimlaénilor” (IOSIF Împăratul / Țării a Rimlaenilor), adică evident „a Râmlenilor”. Sulzer traduce aici foarte liber: „Holder Joseph, unser König, Kaiser von dem Röm'schen Reich”. (Blândul Iosif, regele nostru, împăratul Imperiului Roman). Că Iosif al II-lea era concomitent și împărat al Sfântului Imperiu Roman de Națiune Germană va fi contat prea puțin pentru „sașii” din Rusciori și preotul lor; formula redată de Sulzer amintește mai degrabă de expresia „Noi de la Râm ne tragem”, a cronicarului Grigore Ureche (1590-1647), preluată de la acesta de toți ceilalți cronicari și de Școala Ardeleană. Îi mulțumesc Elei Cosma (Cluj-Napoca) pentru această sugestie, precum și pentru ajutorul oferit la transcrierea textului integral al poeziei.

⁹⁶ Îi mulțumesc, de asemenea, și lui Gerhard Servatius-Depner (Mediaș) și Viluț Cărbune pentru ajutorul lor la transcrierea textului.

⁹⁷ „Gospodi” (slavă) = Doamne.

Bucur: Dară ce ! Dar cum, fârtate ! / De ce ești cu voie-rea ? / Ce te vaieti, de ce plângi, Frate ? / Te-am auzit [de] la turma mea.

Lazăr: Dară tu ești unișorul / În [al] Ardealului ținut, / Care nu știe că Izvorul / Au secat ? Că s-au umplut / Pân' acum cu bogăție / Acest ținut blagoslovit. / Și, Izvor de bunătate, / Maica țării au murit !

Bucur: Maica noastră cea mai bună, / Maica țării au murit ? / Maica, care totdeauna / Pe izvoare le-au grijit ?

Lazăr: Maica cea mai milostivă, / Maica – Paza Oilor, / Care s-au pus împotriva / Nevoii supușilor.

Bucur și Lazăr: Plângeți, plângeți cu suspine, / Lacrimi de dureri vărsați, / Toți, toți, tineri și bătrâni, / Prunci, voinici și bărbați. / Fluier, ceteră și cimpoi / Ale păcurarilor ! / Glas de jale dați puhoi. / Fiți de lacrimi tuturor !

Lazăr: Turma mea, neadăpată, / [A] oilor cum va trăi ? / Părăsită și lăsată / În nevoie va pieri.

Bucur: Băi, fârtate ! Nu mai plânge. / Nu te teme ! S-au aflat / Alt izvor, născut din sânge[le] / Maicii, Iosif Împărat.

Lazăr și Bucur: Dulce Iosif, Împăratul / Țării a Râmlenilor⁹⁸, / După Maică, fii Tu Tatăl / Cel mai bun supușilor. / Cu o viață-ndelungată / Dacă s-ar blagoslovi / Craiul Iosif ! Și oile toate / Norocoase tot ar fi.

3. Traducere în germană de Franz Josef Sulzer⁹⁹

*Klage der Hirten in Siebenbürgen
bei dem Sarg
der Mutter Theresien*

Weh mir ! Welch ein hartes Schicksal / Welch ein Unglück, welche Noth ! / Heil'ger Gott ! was soll dies werden, / Da ich jetzt geblieben bin / Ohne Wasser bey der Weide ? / Dieser Bach hat jederzeit / Meine Schafe noch getränkt / Und nun ist er ganz versiegt. / Armer, ach ! Der sanfte Friede / Der gewünschte Überfluß, / Alle mein Gewinnst und Ruhe / Und mein Glück, die sind dahin. / Bei dem Erbe meiner Ahnen / Ist die Hoffnung nun vorbei: / Alle angenehmen Freuden / Haben sich in Leid verkehrt. / Herr Gott ! auch sogar die Zierde / An den Blumen ist verwelkt, / Und das Grün selbst an den Blättern / Unserer Weiden ist jetzt gelb !

Bukur: Aber wie ! was Kamerade ! / Warum denn so übels Muths ? / Warum klagst, was weinst du Bruder ? / Bis zur Heerde hört' ich dich.

Lazar: Aber bist du denn der einz'ge / Dieses Siebenbürger Lands, / Der nicht weiß, welch eine Quelle / Ausgetrocknet ? Bis anher / War mit Reichtum angefüllet / Dies beglückte Fürstenthum. / Und nun ist der Quell der Güte, / Unsre Landesmutter todt.

Bukur: Unsre Mutter, jene beste / Landesmutter, die ist todt ? / Jene Mutter, die beständig / Für den Quell gesorget hat ?

Lazar: Jene allermildste Mutter / Mutter, unsrer Schafe Schutz / Die der Noth der Unterthanen / Stets widersetzt hat.

Bukur und Lazar: Weint, ach weinet recht mit Aechzen / Schmerzenstränen ja vergießt, / Alle, alle, Jung' und Alte / Kinder, Pusch' und Bärtige. / Flöte, Zitter und Schallmeyer / Unserer ganzen Hirtenschaar / Stimmet traurig, locket allen / Eine Flut von Thränen ab.

Lazar: Wie wird ungetränkt die Heerde / Meiner Schafe nun bestehn ? / Ganz versäumt, verlassen wird sie / Jetzt vor Noth zu Grunde gehn.

Bukur: Freund, sey furchtlos ! Nicht mehr weine / Denn, es fließt ein andrer Quell. / Es entsprang vom Blut der Mutter / Kaiser Josef einst für uns.

Lazar und Bukur: Holder Joseph, unser König / Kaiser von dem röm'schen Reich. / Nach der Mutter, sey der beste / Vater deines Unterthans. / Königs Josephs Leben müsse / Lange Zeit gesegnet seyn; / So wird auch die Schaar der Schafe, / Die er schützt, stets glücklich seyn.

⁹⁸ Vezi nota 90.

⁹⁹ Franz Joseph Sulzer, *op.cit.*, p. 26-29.

4.

Prezentare paralelă a celor trei versiuni ale poeziei preotului săsesc Simon Knall, cu ocazia morții împărătesei Maria Theresia (1780).

<i>Copia manuscrisului original aflat în posesia lui Michael Conrad von Heydendorff cel Bătrân</i>	<i>Transcrierea textului românesc într-o limbă mai apropiată de cea a zilelor noastre</i>	<i>Traducere în germană de Franz Josef Sulzer</i>
<p>Saele ale Pokurarilor en Ardialu Lunge Szicriu Maitsi Therezii</p>	<p>Jalea Păcurarilor în Ardeal Lângă sicriul Maicii Therezii</p>	<p>Klage der Hirten in Siebenbürgen bei dem Sarg der Mutter Theresien.</p>
<p>Vái dé mine! tsche népásta Tsché névoiea schi nékáb! Doamne Svintie! tsche átschásta Vá szé fie, dam rámaß Fore ápe lá peschuna. Tschéßt porou au adépat Oile moile totdéuná Schi ákumá au Székát. O Sziratsche! pátsche line Biuschugul tschéł plékut Tot Keschtigul meu, hodine Schi norokul au trékut. La Stremoschilor Moschiá Au trékut nodosda mea Toata dultsche Veşéliea Szau mutát en voiea rea Goßpodi! vai schi frumşetza Florilor szau véschtedjit. Schi la Széltsilo[r] verdetzea Frunzelor szau gelbenit.</p>	<p>Vai de mine! Ce năpastă, Ce nevoie și necaz! Doamne Sfinte! Ce aceasta Va să fie? De-am rămas Fără apă la păşunea, [Ce] acest pârâu au adăpat Oile mele totdeauna Și acuma au secat. O, sărace! Pacea lină, Beşugul cel plăcut, Tot câştigul meu, hodină Și norocul au trecut. La [a] strămoşilor moşie Au trecut nădejdea mea, Toată dulcea veselie S-au mutat în voie-rea. Gospodi [Doamne]! Vai, și frumuseţea Florilor s-au veştejit Și a sălciilor verdeața [A] Frunzelor s-au [în]gălbenit.</p>	<p>Weh mir! Welch ein hartes Schicksal Welch ein Unglück, welche Noth! Heil ´ger Gott! was soll dies werden, Da ich jetzt geblieben bin Ohne Wasser bey der Weide? Dieser Bach hat jederzeit Meine Schafe noch getränkt Und nun ist er ganz versiegt. Armer, ach! Der sanfte Friede Der gewünschte Überfluß, Alle mein Gewinnst und Ruhe Und mein Glück, die sind dahin. Bei dem Erbe meiner Ahnen Ist die Hoffnung nun vorbei: Alle angenehmen Freuden Haben sich in Leid verkehrt. Herr Gott! auch sogar die Zierde An den Blumen ist verwelkt, Und das Grün selbst an den Blättern Unsrer Weiden ist jetzt gelb!</p>
<p>Bukur Dáre tsché! Dár, Kum, Furtátie! Détsché jescht ku voiea rea Tsché te vaitz, dé tsché plinds? Fratie Tam ausit lá turma mea.</p>	<p>Bucur Dară ce! Dar cum, fârtate! De ce ești cu voie-rea? Ce te vaieți, de ce plângi, Frate? Te-am auzit [de] la turma mea.</p>	<p>Bukur Aber wie! was Kamerade! Warum denn so übles Muths? Warum klagst, was weinst du Bruder? Bis zur Heerde hört ´ich dich.</p>
<p>Lázár Dáre tu jescht unischorul En Ardialului tzinut, Káre nu sti, tsche Izvorul Au székát? Ke szau umplut Pon´ ákum ku Bogetatie Tschést tzinut blágozlovit. Schi Izvor de Bunatatie Maika tzerii au murit!</p>	<p>Lazăr Dară tu ești unişorul În [al] Ardealului ţinut, Care nu ştie că Izvorul Au secat? Că s-au umplut Pân acum cu bogăție Acest ţinut blagoslovit. Și, Izvor de bunătate, Maica țării au murit!</p>	<p>Lazar Aber bist du denn der einz´ge Dieses Siebenbürger Lands, Der nicht weiß, welch eine Quelle Ausgetrocknet? Bis anher War mit Reichtum angefüllet Dies beglückte Fürstenthum. Und nun ist der Quell der Güte, Unsre Landesmutter todt.</p>

<p>Bukur Maika noastre tschea mai bune Maika tzerii au murit? Maika káre totdéune Pé Izvoare l'au grisit?</p>	<p>Bucur Maica noastră cea mai bună, Maica țării au murit? Maica, care totdeauna Pe izvoare le-au grijit?</p>	<p>Bukur Unsre Mutter, jene beste Landesmutter, die ist todt? Jene Mutter, die beständig Für den Quell gesorget hat?</p>
<p>Lázár Maika tschea mai Milosztive Maika Paza Oilor Káre szau puř empotrive Névoi, Szupuschilor.</p>	<p>Lazăr Maica cea mai milostivă, Maica – Paza Oilor, Care s-au pus împotrivă Nevoii supușilor.</p>	<p>Lazar Jene allermildste Mutter Mutter, unsrer Schafe Schutz Die der Noth der Unterthanen Stets sich widersetzet hat.</p>
<p>Bukur schi Lazar Plindsetz, Plindsetz ku szuszpini, Lákrum' dé durer' verřátz, Totz totz tiner' schi botrini. Pruntsch' Vo[i]nitschi, schi Bárbátz Fluire, Tschátre, schi Tschimpoi Al' é pokurárilor! Gláß de dsale datz' povoiu Chitz de Lákrum' tuturor!</p>	<p>Bucur și Lazăr Plângeți, plângeți cu suspine, Lacrimi de dureri vărsați, Toți, toți, tineri și bătrâni, Prunci, voinici și bărbați. Fluier, ceteră și cimpoi Ale păcurarilor! Glas de jale dați puhoi Fiți de lacrimi tuturor!</p>	<p>Bukur und Lazar Weint, ach weinet recht mit Aechzen Schmerzenstränen ja vergießt, Alle, alle, Jung' und Alte Kinder, Pursch' und Bärtige. Flöte, Zitter und Schallmeyer Unsrer ganzen Hirtenschaar Stimmt traurig, locket allen Eine Flut von Thränen ab.</p>
<p>Lázár Turmá mea ne adépaté, Oilor kum vá tréi? Péréřbite schi léřáte En névoiea vá péri.</p>	<p>Lazăr Turma mea, neadăpată, [A] oilor cum va trăi? Părăsită și lăsată În nevoie va pieri.</p>	<p>Lazar Wie wird ungetänkt die Heerde Meiner Schafe nun bestehn? Ganz versäumt, verlassen wird sie Jetzt vor Noth zu Grunde gehn.</p>
<p>Bukur Bá Furtatie! Numái plindse [Nu te tiéme,] szau áflát Alt Izvor, néřkut din szindze Maitschi, Joziph Emperat</p>	<p>Bucur Băi, fârtate! Nu mai plânge. Nu te teme! S-au aflat Alt izvor, născut din sânge[le] Maicii, Iosif împărat.</p>	<p>Bukur Freund, sey furchtlos! Nicht mehr weine Denn, es fließt ein andrer Quell. Es entsprang vom Blut der Mutter Kaiser Josef einst für uns.</p>
<p>Lázár schi Bukur Dulsche Joziph Emperatul Tzerii a Rimlonelor Dupe Maika, chi Tu Tatul Tschel mai bun Szupuschilor. Ku o Viatza Délungátu Dake szár blágozloi Kraiu Joziph, schi oi Dátu Norokoáře tot ár phi.</p>	<p>Lazăr și Bucur Dulce Iosif, împăratul Țării a Râmlenilor, După Maică, fii Tu Tatăl Cel mai bun supușilor. Cu o viață-ndelungată Dacă s-ar blagoslovi Craiul Iosif! Și oile toate Norocoase tot ar fi.</p>	<p>Lazar und Bukur Holder Joseph, unser König Kaiser von dem röm'schen Reich. Nach der Mutter, sey der beste Vater deines Unterthans. Königs Josephs Leben müsse Lange Zeit gesegnet seyn; So wird auch die Schaar der Schafe, Die er schützt, stets glücklich seyn.</p>